NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİNİN MAKAM ve USÛL YÖNÜNDEN İNCELENMESİ*

Ozan GENÇ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, ozangenc2017@gmail.com.tr, ORCID: 0000-0003-2073-1081

Hamit ÖNAL
Doç. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Müzik Eğitimi Anabilim Dalı, hamitonal@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6990-5279

Genç, Ozan ve Hamit Önal. "Neşet Ertaş Türkülerinin Makam ve Usûl Yönünden İncelenmesi". Sanat Eğitimi Dergisi, 10/2 (2022 Güz): s. 181–210. doi: 10.7816/sed-10-02-05

Öz

Özellikle bir uzun hava türü olarak bozlakların üretildiği kültür şehirleri arasında, Orta Anadolu Bölgesi'nde yer alan Kırşehir, merkezi bir konumdadır. Kırşehir'in kültür ve müzik şehri olarak tanınmasında, bu ortamında yetişen ve hepsi birbirinden değerli ozanlar büyük öneme sahiptir. Son Abdal olarak bilinen Neşet Ertaş da Kırşehir'in yetiştirmiş olduğu yeri doldurulamaz halk ozanlarından bir tanesidir.

Bu çalışma, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Türk Halk Müziği (THM) Nota Arşivi'nde yer almayan Neşet Ertaş'a ait, rastgele seçilmiş dört türkünün makam ve usûl bakımından incelemesini içermektedir. Araştırmada Neşet Ertaş'a ait bu türkülerin Arel-Ezgi Türk Sanat Müziği (TSM) kuramına göre makam ve usûl bakımından belirleyici özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca Kırşehir tarihi, Kırşehir yöresi Türk halk müziği ve önemli temsilcileri hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmada incelenen dört Neşet Ertaş türküsünün hangi makam ve usûl yapısı ile seslendirildiği değerlendirilmiş, yorumlanmış ve bu doğrultuda elde edilen bulguların sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışmada tarama modeli kullanılmış, arşiv araştırması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Kırşehir, Neşet Ertaş, Türk Halk Müziği, Makam, Usûl.

*Bu çalışma "TRT Türk Halk Müziği Repertuarında Yer Almayan Neşet Ertaş Türkülerinin Makam ve Usûl Yönünden İncelenmesi" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Makale Bilgisi:
Geliş: 11 Haziran 2022 *Düzeltme: 13 Temmuz 2022* *Kabul: 29 Ağustos 2022*

© 2022 sed. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Yüzyıllardır Türkler, Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında uzun hâkimiyetler kurmuşlardır. Buralara bıraktıkları izler arasında medeniyet, kültür ve sanat alanlarında musikinin de önemli yeri vardır (Ak. 2014: 19). Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ve araştırmalar sonucunda, müzik kültürümüzün dünyadaki diğer müzik kültürleri ile benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Son yıllarda bu tür çalışmalar Türk müziği ile ilgili olarak da yapılmakta ve çarpıcı sonuçlar elde edilmektedir. Türkiye'de halen Türk Müziği kültürü TSM ve THM kavramlarıyla ifade edilen iki ana başlık altında devam etmektedir. Kök olarak ortak bir geçmişe sahip bu iki kol elbette ezgi, usûl, form, söz vb. özellikleri bakımından birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikler İstanbul, Konya, Şanlıurfa gibi geçmişten günümüze kent kültürünün yaşandığı merkezlerde daha fazla kendisini göstermektedir. Bu gerçeklikten hareketle, geleneksel olarak aktarılan ve halen üretimi devam eden THM'nin incelenmesi ve farklı bakış açıları ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

> Türk Halk Müziği (THM) ile ilgili olarak yapılan tanımlamalarda; yöresel özellikler taşıyan binlerce yıllık bir birikimin yansımaları olarak kültürel kodlar içeren, toplumsal kültür içerisinde kabul görür nitelikler taşıyan sözel ve çalgı sal örnekleri olan, insan sesinin kullanımı ve çalgı çeşitliliği anlamında her yörede birbirinden farklı renklerle oldukça zengin bir müzikal mozaiğe sahip bir müzik türü olması gibi detayların ön plana çıktığı bilinmektedir. Tarih içerisinde büyük derinliğe sahip Türkiye'nin müzik kültürü dünya üzerinde geniş bir alana yayılmış birtakım kökler üzerinde yükselmektedir. Tarih boyunca Türkler geniş bir coğrafi alanda yaşamışlar ve başka müzik kültürleriyle etkileşim içerisine girmişlerdir. Göçebe hayat süren Türkler Orta Asya'da Çin, Moğol ve Hint müzikleriyle, Batı Asya'da Fars müziğiyle, İslamiyet'ten sonra, Arap ve Farslarla birtakım yeni müzik oluşumları içine girmişlerdir (Önal,2018:41-42).

> Temelde Sanat müziği ile aynı geçmişe sahip olan, "Halkın ya da halk sanatçılarının çeşitli olaylar karşısındaki etkileniş ve duygulanmalarının ezgiyle anlatımı olarak kısaca tanımlayabileceğimiz Geleneksel Türk Halk Müziği: (GTHM) Kendine özgü çalgıları, çalış ve söyleyiş tavırları, türleri, biçimleri ve geniş repertuvarıyla ulusal nitelikleri bünyesinde taşıyan, halk bilimin diğer dallarıyla içi içe oluşan, yöresel müziklerin birleşmesiyle ortaya çıkan bir müzik çeşididir (Emnalar,1998:27,Akt.: Önal, 2018:41-42).

Türk müzikolog ve araştırmacı Halil Bedii Yönetken, THM'yi şu şekilde tanımlamaktadır:

- ✓ "Folklorik ve anonim bir karakter taşır ve çok zengin bir müziktir.
- ✓ Modal metrik yönden olduğu kadar, yapı ve form bakımından da büyük özellik ve güzellik taşımaktadır.
- ✓ Yaratıcısı belli değildir.
- ✓ Türk köylüsünün, Türk aşiretlerinin ve Türk âşıklarının müziğidir" (Yönetken'den aktaran Hoşsu, 1997: 5).

Türk halk müziği; makam, usûl, çalgı, form ve söz bakımından birtakım ortak özellikler taşımasına rağmen etkili olduğu kültür coğrafyasında bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Bozlakların hâkim olduğu Kırşehir yöresi müzik kültürü coğrafyası da diğer kültürel bölgelere göre farklı bir yapıya sahiptir. Bu bölgede bozlak, halay ve âşık havaları farklı ağız, makam ve usûl yapısıyla icra edilmektedir. Bu zengin müzik kültürünün ortaya çıkmasında yörenin konumunun, tarihinin, sosyo-kültürel[1] yapısının ve elbette bu verimli kültür ortamında yetişen, üreten mahalli sanatçı, âşık ve ozanların önemli katkıları vardır.

Kırşehir Tarihi

Kırşehir'i tarihi bakımdan incelediğimizde Orta Anadolu' da ve yayla bölgesinde, Kızılırmak nehri ve Delice çayı arasında eski kervan yollarının üzerinde bulunan, çağlar boyunca insan topluluklarına barınak olduğu görülmektedir. Kırşehir'in hemen her yerinde inler, mağaralar, kaleler, köprüler, örenler, yollar, kervansaraylar, kaplıcalar, toprağın altında ve üstünde rastlanan sanat eserleri vardır. Hala yaşayan yer adlarından bellidir ki Kırşehir tarihi bizleri yüzyıllar öncesine götürmektedir (Tarım, 1948: 5).

"Bu şehir çok eski çağlardan itibaren, farklı toplumların geçiş güzergâhı olmuş ve aynı zamanda bu topraklara yerleşerek kalmışlardır. 1921'de bağımsız mutasarrıflık[2] yapılarak 'Kırşehri' olan şehrin adı, Kırşehir olarak değiştirilmiştir" (Altınok 2003: X).

---

[1] Aynı anda bir toplumu veya toplumsal bir grubu ve kendine özgü olan kültürü ilgilendiren (Kaynak: https://nedir.ileilgili.org/sosyok%C3%BClt%C3%BCrel)

[2] Tasarruf hakkı ve salâhiyyeti olan. Tasarruf eden. Bir işi kendi isteğine göre idâre eden. Bir malın sahibi. .Eskiden, vilâyetten küçük olan Sancağın en büyük idâre âmiri. Tasarruf eden. Kendinde kullanım hakkı bulunan. Sancak beyi. (Arapça). İdare eden, çekip çeviren. (mutasarrıf - Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت (luggat.com)

Orta Anadolu kültürü içerisinde Kırşehir her yönüyle, incelenmiş ve kendine has bir kültür alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çok eski tarihlerden bu zamana kadar yerleşim alanı olarak kıymet gören, farklı topluluklara barınak olan bereketli topraklara sahip bu coğrafya, sadece toprağın altında da değil üstündeki eşsiz kültür mirası ile göze çarpmaktadır (Özavcı 2014: 2).

Kırşehir'in bilinen tarihi milattan önce II. bin yıllarına kadar uzanır. Kırşehir, Etiler döneminde bir kasaba olarak kurulmuş ve bu zamanın izlerini taşıyan Tunç Çağı'na ait kalıntılar bulunur. Resmi tarihi 1071 olarak söylenen, Anadolu'nun Türkleşmesi dönemine kadar Orta Anadolu coğrafyası üzerinde bulunan Kırşlehir'de, sırasıyla Kaşkarlar (M.Ö. 1780-1300), Frigler (M.Ö. 1555- 600), Persler (M.Ö. 546-332), Kapadokya Krallığı (M.Ö. 333- M.S. 18), Bizanslılar (M.S. 395- 1070) hüküm sürmüştür (Aslıyüce, 2009: 51-77).

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel yöntem ve kaynak araştırması tekniği kullanılmıştır. Verilere ulaşmak amacıyla "gözlem" ve "doküman inceleme" teknikleri kullanılmıştır. "Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür" (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 41). Neşet Ertaş'a ait eserler daha önceden ses kayıtları gerçekleştirilmiş ve albüm, plak ve youtube müzik kanalında bulunan ses kayıtları dinlenerek notaya alınmış, eserler arasından rastgele seçilip incelenen 4 (dört) eserin makamsal yapısı ve usûl yapısı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Makamsal incelemelerde, TSM makam kuramı temel alınmış, eserlerde belirlenen perdeler ve seyir yapısı ile eserin ait olduğu düşünülen makamın özellikleri karşılaştırmalı olarak tablo halinde verilmiştir. Usûllerle ilgili incelemeler ise TSM nazaeiyatında yer alan usûl kalıpları esas alınarak değerlendirilmiştir.

Kırşehir Yöresi Türk Halk Müziği

> Kırşehir yöresi, tarih içerisinde birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Geçmişten günümüze kadar geçen bu süreç de farklı uygarlıkların kültürel değerlerinin kalıntılarını bulmak mümkündür. Kırşehir'deki farklı yöresel kültür değerlerinin yanı sıra müzik kültürü olarak ta THM kültürü içinde önemli bir yere sahiptir. Yörede yakılmış olan türküler, ağıtlar ve destanlar bu kültürün en önemli örneklerindendir. Bu örnekleri temsil eden halk içerisindeki aşiret ise Abdallar dediğimiz kesimdir. Abdallar bir Türkmen aşireti olarak Horasan ve civarında yaşamışlardır. Moğolların baskıcı tutumları ve diğer sosyal olaylar nedeniyle Anadolu'ya göç ettiklerini söylemek doğru olacaktır. Bunların Anadolu'nun her bölgesinde yaşamlarını sürdürdüklerini de bilmekteyiz (Altınok, 2013: 2).

Parlak'a (2013) göre;

Abdallar zorlu yaşam koşulları içerisinde sürdürdükleri geçim yolunda çeşitli mesleki uğraşlar edinmişlerdir. Bu uğraşlar incelendiğinde, çalıp-söyleme temeline dayalı *çalgıcılık* mesleğinin öne çıktığı ve Türkmenler ile iç içe süren toplumsal yaşamda çalgıcılığın neredeyse grup kimliği ile özdeşleştiği görülmektedir…. Çeşitli aşiretlerin değişik mesleklerle özdeşleştiği bu yapı içerisinde Abdallar, toyların şenlendirilmesi, savaş, ölüm, kıtlık gibi zor günlerde topluma moral kazandırılması gibi işlevleri içeren çalgıcılık ve oyunculuk işini üstlenmişler, bu yönde nam salmışlardır (169).

Yöredeki müzik kültürü Abdalların bu yöreye göç etmeleri ile farklı bir yapıya bürünmüştür. Bazı kaynaklarda Abdallar Saç ve sakalları uzun, solgun yüzlü, ağır ve hareketsiz, işsiz, çocukları olmayan, yeryüzünde hiçbir şeyin sahibi olmayan ve yarınki işlerine bir gün önceden hazırlanan gelecek kaygısı olmayan kişiler (Uludağ 1988:59) olarak anlatılmaktadır.

> Bir Türkmen yerleşim bölgesi olan Kırşehir, uzun hava türündeki bozlaklar ile kırık hava türündeki kaşıklı oyun-halay türküleriyle ün yapmıştır. İlde uzun hava-kırık hava karışımı karma havalar da söylenmektedir (Çiçekdağı, Biter Kırşehir'in gülleri biter vb.)…. Orta Anadolu bölgesinde Kırıkkale iline bağlı Keskin ilçesi ve Kırşehir bölgedeki müzik kültürü açısından bozlaklarıyla ün yapmıştır. Bozlaklar; Türkmenlerin acılarını, haksızlıklara tepkilerini zaman zaman baş kaldırışlarını, sevgilerini ifade eder. Kırşehir Abdallarından Muharrem Ertaş (1913-1984), bozlak okuma tekniği içerisinde en ünlüsüydü…. Keskinli bozlakçı Hacı Taşan da Muharrem Ertaş'tan el almış ustalardan bir tanesidir (Turhan, Kara, Nail, & Abdullah, 2007: 31).

Kırşehir yöresi halk müziğinin oluşumunda Türkmen/Abdallar önemli bir yere sahiptir. Öyle ki yöre halk müziğinin Abdal müzisyenler tarafından temsil edildiği ve aktarma yolu ile yaşatıldığı söylenebilir. Abdal müzisyenler ve diğer kişiler tarafından üretilmiş TRT THM Repertuvarında yer alan Kırşehir yöresi halk müziği repertuvarı şu şekilde dağılım göstermektedir;

"453 eserin 168'i Neşet Ertaş'a (1938), 99'u Âşık Sâid'e (1835-1874), 35'i Muharrem Ertaş'a (1913-1984), 33'ü Hacı Taşan'a (1930-1983), 20'si Çekiç Ali'ye (1932-1973) ve geriye kalan 98 eser ise diğer yaratımcılara

atfedilmektedir" (Yöre, 2012: 571). Yöre halk müziği kültürünün daha iyi kavranabilmesi için, aşağıda Kırşehir yöresi müzik geleneğine eserleriyle katkı veren önemli temsilcilerinden bazılarının hayat hikayeleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Kırşehir Yöresi Türk Halk Müziği Önemli Temsilcileri

Aşık Said (1835-1910)

Adı ve mahlası Said'dir. Birçok koşma ve destanında Said mahlasının yanı sıra, "İlhami" mahlasını da kullanmaktadır. Kırşehir'li Âşık Said olarak tanınmaktadır. Değirmencioğulları ailesinden gelen Âşık Said, Kırşehir' bağlı Toklumen Köyü'nde h. 1251/m. 1835 yılında dünyaya geldiği bilinmektedir. Üç kez evlenen âşığın birçok çocuğu olmuştur. Bunlardan dördü erkek biri de kız çocuğu olduğu bilinmektedir. Çocuklarından Seyfullah, kendisi gibi âşıktır. Âşığın kayıkçılık ve çiftçilikle uğraştığı bilinmektedir (Obruk 1983: 11).

1910 yılında 75 yaşında hayata gözlerini yuman Aşık Said'in Öldükten sonra yastığının altından kendi el yazısıyla yazılmış: "*Said bu rüyaya aldanma boşa / Götür azık bir gün gelecek başa / Senin günahların gökleri aşa / Sana baki değil bu Tokluğemen*" mısralarının bulunduğu kendisine ait son türküsü çıkmıştır (Obruk 1983: 16). Aşık Said'in TRT Türk halk müziği repertuarına kayıtlı olan "Kızılırmak Edirafın Dağmıdır" isimli uzun hava aşığın en bilinen türküsüdür. "Aşk Yoluna Canı Feda Kılanlar" isimli uzun havasıda yine TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlıdır.

Aşık Seyfullah (1896-1968)

Gerçek ismi Seyfullah Değirmenci olup, 1896 da Kırşehir'e bağlı Toklumen köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Kırşehir'li aşıklardan Aşık Said'dir. Aşık Seyfullahın çeşitli konularda ve türlerde şiirler söylediğini bilmekteyiz. Bunlardan en önemlilerinden biride güzellemelerdir. Güzellere olan aşkını şiirlerinde tasfirler yoluyla dile getiren Seyfullah, kavuşamamaktan çektiği acıyı sitemli ve özlemli sözlerle dile getirir (Değirmenci, 2017:9).

Seyfullah, hayatının son dönemlerinde gerçek sevginin Allah sevgisi olduğunu sezip, daha önceden yazdığı şiirlerinde kaleme aldığı aşk yerine hayatının acılarına ve ıstıraplarına yer vermiştir. Dünyevi aşk'tan Allah aşk'ına geçişini son dönemdeki şiirlerin de ifade etmektedir (Değirmenci 2017: 12). Aşık Seyfullah'ın TRT Türk halk müziği repertuarına kayıtlı "Geldim Ekecik Dağı Sana" isimli türküsü bulunmaktadır.

Muharrem Ertaş (1913-1984)

1913'te Yağmurlubüyükoba'da dünyaya gelen Muharrem Ertaş Halk müziğine büyük katkılar sağlamıştır. Saz çalmayı ilk hocası aynı zaman da dayısı olan Bulduk Usta ve Yusuf Usta'dan öğrenmiştir. Babasının adı Zurnacı Kara Ahmet'tir. Henüz küçük yaşta başladığı müzik hayatına köylerde sünnet ve düğün törenlerinde, bayramlarda saz çalarak başlamıştır. Bozlaklar dışında da halaylarda çalıp söylemiştir. Karacaoğlan, Şeyh Galip, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu'ndan deyişler seslendirmiştir. Ses genişliği ve trilleri, kendine has kullandığı ses teknikleri ve ön plana çıkan yiğitçe eda ile türkü okuması Muharrem Ertaş'ın tarihteki en büyük bozlak okuyucusu olduğunu söyleyebiliriz. Bu ulu gönüllü bozlak okuyucusu 3 Aralık 1984'te Kırşehir'de hayatını kaybetmiştir (https://www.evrensel.net/haber/392301/muharrem-ertas-kimdir-muharrem-ertasin-eserleri, E.T.: 06.12.2021: 01:40). Muharrem Ertaş'a kayıtlı TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlı toplam 8 Kırık hava, 24 Uzun hava bulunmaktadır. En çok bilinen türküleri arasında Başımda Altın Tacım, Karanfil Suyu Neyler, Kova Kova İndirdiler Yazıya gibi türküler bulunmaktadır.

Ali Çekiç (Çekiç Ali) (1929-1973)

Abdal müziğinin önemli temsilcilerin den olan Çekiç Ali, Kırşehir'in Kaman ilçesinin Meşe köyünde 1932 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl soyadı Ersan'dır. Çekiç unvanıyla bilinir. Kendine özgü türkü söyleşi ve kıvrak, seri, hızlı bir saz çalışı vardır. Çekiç Ali'de yörede diğer Abdallar gibi düğünlerde çalgıcılık yaparak hayatını sürdürmektedir. Umumi olarak Kırşehir Toklumenli Âşık Said ve oğlu Seyfullah Değirmenci'nin şiirlerini ezgilendiren ve '*Acem Kızı, Sarı Yazma da Yakışmaz mı Güzele, Doğar Yaz Ayları da Çiçekler Açar, Oy Nari, Çorabın Miline Bak* gibi türkülerle tanınır ve bilinmektedir. Çok sayıda plak ve kasetlere türküler havalandırmıştır. Kalp rahatsızlığı bulunan Çekiç Ali, Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde ameliyat olur İki yıl sonra da ani bir beyin felci sonucu 13 Eylül 1973 yılında vefat eder. Halen üzerine çalışmalar yapılması da bu alanda ne kadar değerli bir halk ozanı olduğunun göstergesidir (https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=665, E.T.:06.12.2021, 01:49). Ali Çekiç'e kayıtlı TRT Türk halk müziği repertuarında kayıtlı toplam 7 adet kırık hava, 12 adet uzun hava bulunmaktadır. En çok bilinen türküleri arasında "Acem Kızı, Çubuğuna Lüleyim, Başında Pare Pare Garın Var Senin" gibi türküler bulunmaktadır.

Neşet Ertaş (1938-2012)

Neşet Ertaş Orta Anadolu bozkırlarının tam göbeğinde "ay dost deyince yeri göğü inleten" gönül delisi bir babanın evladı olarak 1938'de Kırtıllar'da dünyaya gelir. Hiç çocuk sahibi olamadığı ilk karısı haticeyi genç yaşında kaybeden Muharrem Ertaş, ikinci evliliğini Kırtıllar köyünden Döne ile yapar ve bu evlilikten Necati, Neşet, Ayşe, Nadiye ve Muhterem adında beş çocuğu olur. Kırtıllar nüfusunun tamamı abdallardan ibaret olan bir aşiret köyüdür. Köyün çevrede "abdallar" adıyla anılması da bundan olsa gerek. Daha altı yedi yaşlarında iken kendisini, yöre düğünlerinin aranılan sanatçısı, babası Muharrem Ertaşın sazı önünde oynarken bulan Neşet Ertaş hayatını, bir nevi hayat destanı diyebileceğimiz 1960 yıllarda yazdığı uzun bir şiirinde şöyle anlatır (http://www.uyanangenclik.com/index.php?topic=26942.0;wap2, E.T. 20.05.2022. 23:05).

Evet sadece saz değil aynı zamanda bir söz ustası olan Neşet Ertaş, son derece didaktik bir konu olan kendi hayat hikayesini lirik bir üslupla işte böyle anlatır (Tokel, 2012: 21).

İlk gençlik yıllarında babası Muharrem ustanın yanında ağabeyi ile birlikte düğünlerde darbuka çalmaya başlar… 18-19 yaşlarında kendi aldığı bir kararla babasına bile haber vermeden İstanbulun yolunu tutar.bir tesadüf sonucu Kadiri Şençalarla karşılaşan Neşet, ilk plağını doldurduğu gibigeceleri de "Beyoğlu saz" da sahneye çıkar… Birkaç yıl sonra yolu Ankara'ya düşer. Burada tanıştığı asıl ismi Nigar olan Leyla Ertaşla evlenir. Bu evliliğe babasının rızası olmadığı için Neşet Ertaş'ı uyarmak için "aslı bozuk alma dedim evladım" isimli türküyü havalandırır (Bekki, Demirbaş, 2017: 24-25).

25 Eylül 2012'de vefat eden Neşet Ertaş, vasiyeti üzerine Kırşehir'in Bağbaşı mahallesinde bulunan babasının mezarının ayak ucuna defnedilmiştir. 2006 yılında kendisine "TBMM Üstün Hizmet ödülü", 2009 yılında UNESCO tarafından "Yaşayan İnsan Hazinesi ödülü", 2011 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından fahri doktora pâyesi verilmiştir. 2002'de verilmek istenen devlet sanatçılığı unvanını, "Ben milletimin, bu halkın sanatçısıyım; devletin sanatçısı olmayı doğru bulmuyorum" diyerek kabul etmemiştir (https://web.archive.org/web/20210329202131/https://islamansiklopedisi.org.tr/ertas-neset, E.T. 20.02.2022, 23:49). Neşet Ertaşın TRT Türk halk müziği repertuarına kayıtlı 34 adet kırık hava, 31 adet uzun hava bulunmaktadır. Ertaşın repertuara kayıtlı olmayan ve halk tarafından kabul görmüş sevilen bir çok türküsü bulunmaktadır.

Türkülerde Makam

Neşet Ertaş'ın seslendirdiği ve rastgele seçilen dört türkünün makamsal yapısı ile ilgili bulgulara geçmeden önce, Türk Musikisi (TM) ses sitemine yönelik bazı bilgiler vermek yerinde olacaktır. Özkan; " Türk musikisinde herhangi bir tam ses pestten tize doğru 1., 4., 5., 8. ve 9. komalarda birer diyeze, yine tizden peste doğru 1., 4., 5., 8. ve 9. komalarda da birer bemole sahiptir. Bütün bu diyez ve bemollerin özel şekilleri vardır" … "Böylece bir sekizli içinde birbirinden eşit uzaklıkta olmayan 25 ses 24 aralık vardır" diyerek Arel – Ezgi Sistemi olarak ta bilinen Türk musıkisi ses sistemini kısaca anlatmaktadır (Özkan, 1984:37-57). Makamların oluşmasında ise altı adet tam dörtlü ve altı adet tam beşliden oluşan çeşniler, makamı oluşturmak amacıyla belirli seyir ve dizi özellikleri çerçevesinde kullanılmaktadır. Benzer bir durumun THM'nde de var olduğu bilgisinden hareketle, ilgili araştırmacılar konuya açıklık getirme ihtiyacı duymuşlardır. Yener (2000, s.73), "Türk Halk Müziğinde Diziler ve İsimlendirilmesi" adlı bildirisinin sonuç bölümünde, halk türkülerinde kullanılan dizilerin isimlendirilmesi ile ilgili olarak şu tespitler yer almaktadır.

" 1. Türk halk müziği dizilerini ifade etmede "ayak" yeterli ve uygun bir terim değildir.

2. Türk halk müziğinde bazı ezgiler makam terimi ve makam anlayışı ile ifade edilebilir. Ancak, bazı halk müziği dizilerinin ifadesinde makam terimine de ihtiyatla yaklaşılmalıdır.

3. Türk halk ezgilerini makam dizileri içerisinde ifade etmek şimdilik en çıkar yol olarak görünmektedir. (hüseynî dizisi, hicaz dizisi, nikriz dizisi, saba dizisi vb.). Bu çerçevede Türk halk ezgilerinin büyük çoğunluğunu şu diziler ve makamlar bünyesinde tasnif edebiliriz" diyerek, 17 farklı makam dizisi içinde 28 tane makam adı vermektedir. Son dönemlerde yapılan çalışmalarda ise araştırmacıların, ezgisel seyir yapılarının dizi yerine makam kavramıyla, en azından makamı oluşturan dörtlü ve beşlilerle ifade edilmesinden yana fikir beyan ettiklerini görmekteyiz.

Türkülerde Usûl

Türk müzikolojisini çağdaş anlayışla günümüze getiren, hatta kuran üç büyük müzikoloğumuz, Rauf Yektâ, Suphi Ezgi Saadettin Arel'dir. Türk mûsıkîsi konusundaki diğer bütün bilgileri olduğu gibi usûller konusundaki bilgileri de günümüze kadar bu üç müzikolog düzenleyerek taşımışlardır (age, 557).

Günümüzde TSM'nde usûller Basit – Mürekkeb (Bileşik) veya Küçük – Büyük olmak üzere iki farklı sınıflamayla değerlendirilmektedir. Bu usuller sağ ve sol dizlere, sağ ve sol elle belli kuvvette vurmakla uygulanır. THM'nde ise, Muzaffer Sarısözen'in "Türk Halk Musikisi Usûlleri" adlı kitabında usuller Ana – Birleşik – Karma olarak sınıflanmıştır. Kitapta bu usullerin nasıl uygulanacağı ile ilgili bir bilgi yer almamakla birlikte, usûlü oluşturan düzümler ve yöreleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son dönemde; bu iki yapının temelde aynı olduğu bilgisinden hareketle, araştırmacılar tarafından, her iki müzikte kullanılan usullerin kullanımına yönelik karşılaştırmalı çalışmalar yapılmaktadır.

Halk müziği ile ilgili yapılan çalışmalarda, bazı usûller ile ilgili olarak, farklı düzümler ve darp yapılarının tespiti dikkat çekmektedir. TSM kuramında yer alan usûllerin düzüm ve darplarını türkülerde yer alan düzüm ve darplarla karşılaştırdığımızda; temelde aynı usûl mantığı içerisinde, fakat farklı düzüm ve özellikle darp yapıları barındırdığını görmekteyiz. Bu durumun; yörenin geleneksel müzik kültürü içinde var olan ezgi yürüyüşü, söz dağılımı, ritmik yapı ve

usûl kurgusu, halk oyunlarında yer alan ifade biçimlerini de içeren bazı yöresel tavır özellikleriyle ilgili olduğunu söylemek mümkündür.

Yukarıda bahsedilen tespitler nedeniyle türkülerin usûl yapılarını; çalan-söyleyen mahalli sanatçıların/âşıkların icra sırasında kullandıkları darplarındaki kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf darpları dikkate alarak, TSM usûl darpları ile karşılaştırma yapma, yararlanma ve açıklama gerekliliği doğmuştur (Önal, 2018: 45).

Genel bir tanımlama yapacak olursak; "THM ve TSM farklı iki müzik türü gibi algılanmamalı. Bunlar aynı halkın aynı coğrafya üzerinde ürettikleri müzik türleridir. Zaman içerisinde birbirinden yerel ve yöresel farklılıklar göstermiş olması birlik olma noktasında her zaman aynı ulusun ezgileridir (Tura, 1997:420-421) diyebiliriz.

Yukarıda yer alan bilgiler doğrultusunda bu bölümde; TRT THM Nota Arşivinde yer almayan, daha önce hiçbir çalışmada konu edilmeyen ve herhangi bir kaynakta notasına rastlanmayan, Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği (MESAM)'ın resmi web sayfasında Neşet Ertaş'a ait olduğu bildirilen dört türkü ile ilgili olarak türkülerin notaları, makamsal yapıları, ses sınırları ve usûlleri ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Türkülerde yer alan usûllerin darpları, Kuvvetli zamanlar "**K**", Yarı Kuvvetli zamanlar "**Yk**", Zayıf zamanlar "**Z**" harfleriyle gösterilmiştir.

• "Bayram Olsun" Adlı Türkünün Makamsal Yapısı

(https://www.youtube.com/watch?v=mNh4Xk4V8yc)

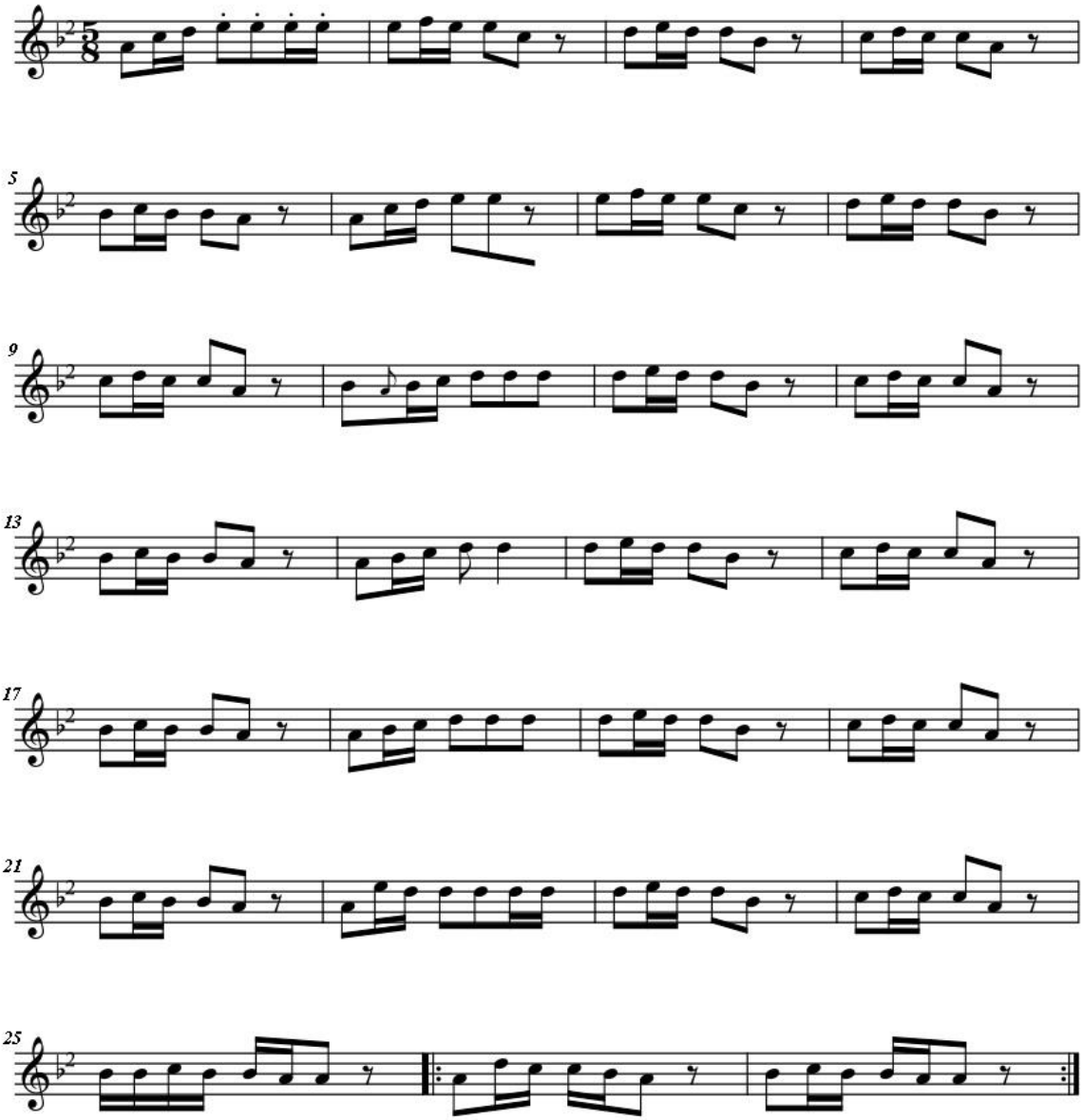

Şekil 1. Bayram Olsun İsimli Türkünün 1. Sayfa Notası

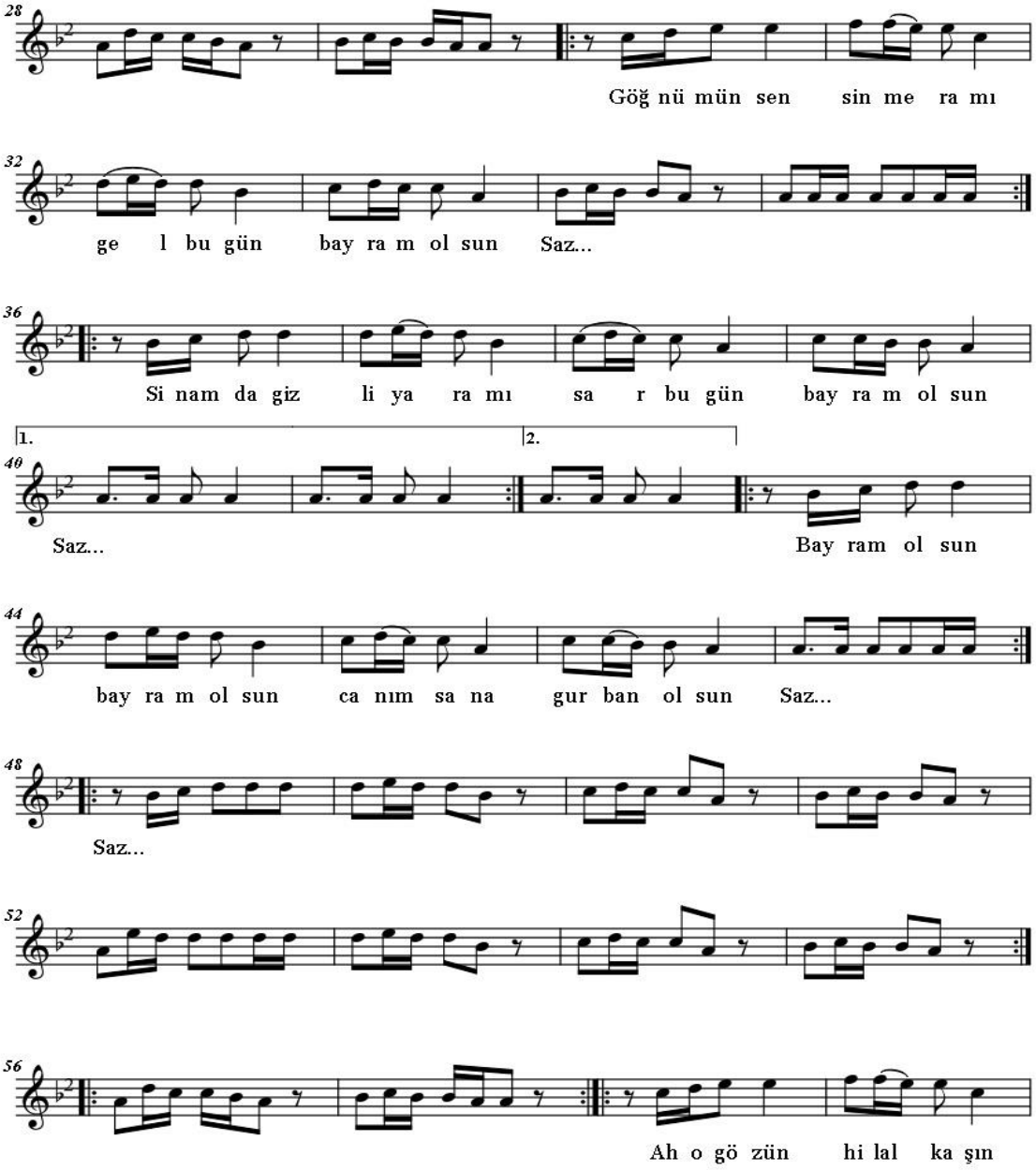

Şekil 2. Bayram Olsun İsimli Türkünün 2. Sayfa Notası

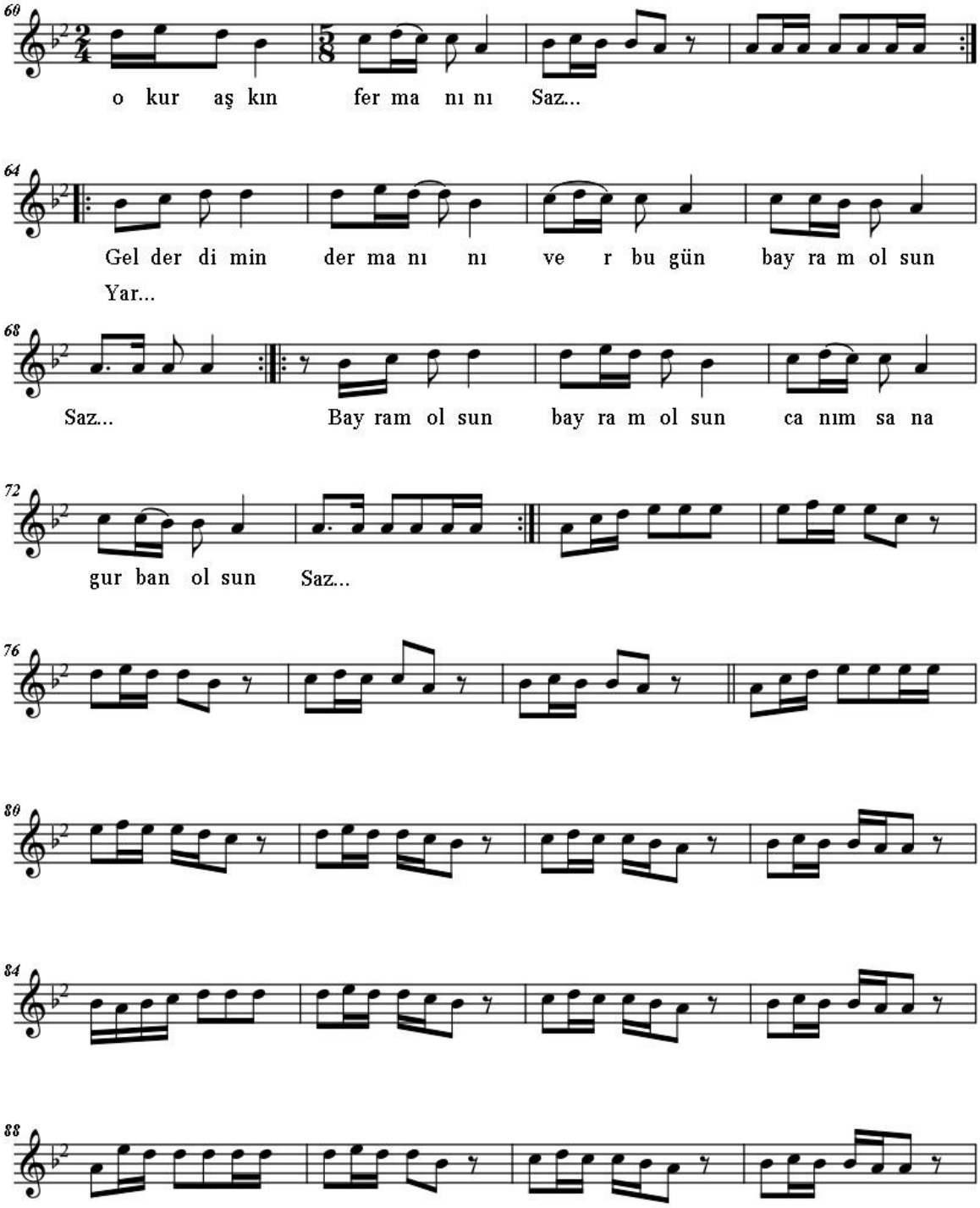

Şekil 3. Bayram Olsun İsimli Türkünün 3. Sayfa Notası

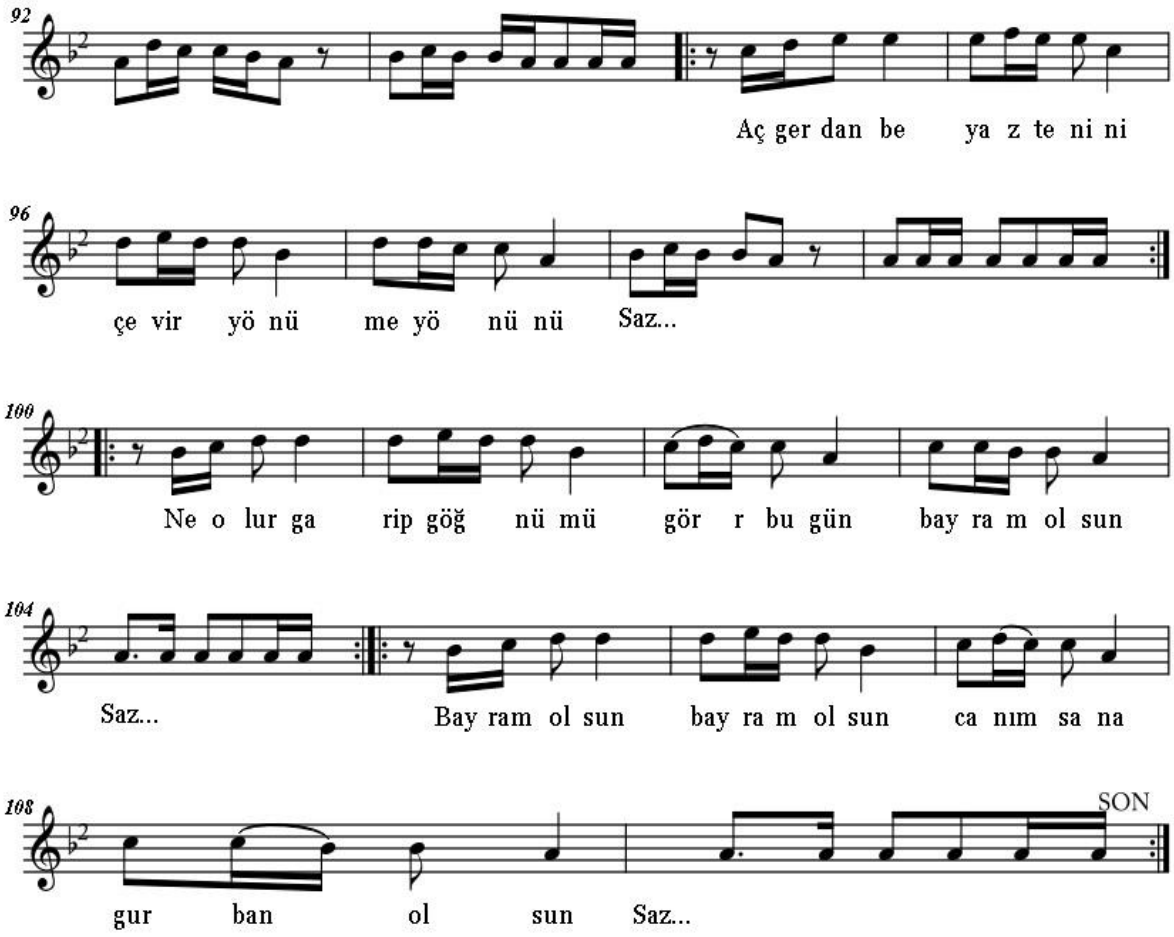

Şekil 4. Bayram Olsun İsimli Türkünün 4. Sayfa Notası

Neşet Ertaş türküyü, bozuk düzeninde karar sesi re (frekans: 576) olarak icra etmektedir. Türkünün notası yazılırken; bağlamanın bozuk düzeninde, alt açık tel la (frekans: 440) karar sesi olarak kabul edilip, ilgili olduğu makamın özellikleri de dikkate alınarak, la perdesine aktarımı sağlanmıştır.

- **"Bayram Olsun" Adlı Türkünün Makamsal Yapısı**

Türkünün makamsal yapısını daha iyi kavrayabilmek için; türküde kullanılan sesler, karar sesi, güçlü ve ses genişliği ile benzediği düşünülen makamın dizisi birlikte verilmiştir.

Şekil 5. "Bayram Olsun" İsimli Türküde Yer Alan Sesler

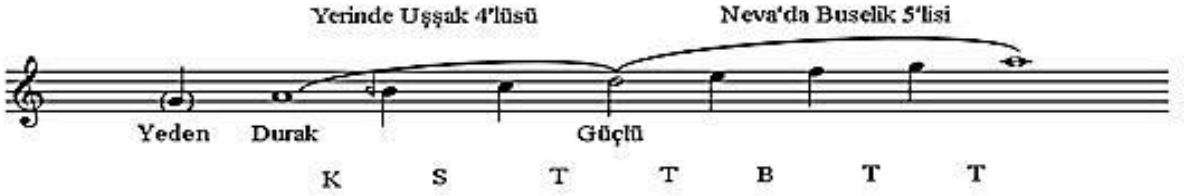

Şekil 6. Uşşak Makamı Dizisi

Şekil 1, 2, 3 ve 4 'de yer alan "Bayram Olsun" isimli türkünün notası incelendiğinde türkünün makamsal yapısı ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır;

Tablo 1. "Bayram Olsun" İsimli Türkü ile Uşşak Makamı Özelliklerinin Karşılaştırılması

Makamı Belirleyen Değişkenler	*TSM Uşşak Makamı Özellikleri*	*"Bayram Olsun" İsimli Türkünün Makamsal Özellikleri*
Dizisi	Uşşak	Uşşak
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Güçlüsü	Re (Neva)	Re (Neva)
Yedeni	Sol (Rast)	Yok
Donanımı	Si♮ (Segâh)	Si ♭ 2
Ses Değiştirici İşaretler	-	Yok
Seyir Karakteri	Çıkıcı	Çıkıcı
Genişlemesi	Yok	Yok
Ses Aralığı	9 Ses	6 Ses
Pes Sesi	Sol (Rast)	La (Dügâh)
Tiz Sesi	La (Muhayyer)	Fa (Acem)

Uşşak makamı: Dügâh perdesinde karar eden, çıkıcı seyir özelliğine sahip basit makamlardan biridir. Tarih içerisinde çok kullanılmış temel makamlardan biri olan uşşak makamının dizisi, dügâh perdesindeki bir uşşak dörtlüsüne nevâ perdesinde bir bûselik beşlisinin eklenmesiyle meydana gelmiştir. Güçlüsü nevâ perdesi olan makamın yarım kararı bu perdede bûselik çeşnisiyle yapılır. Diziyi oluşturan seslerin pestten tize doğru isimleri dügâh, segâh, çârgâh, nevâ, hüseynî, acem, gerdâniye ve muhayyerdir. Donanımında sadece si için koma bemolü yer alır, makamın yedeni rast perdesidir. Uşşak makamı asma kararlar bakımından zengindir, bu asma kararlar arasında en önemli perde ise segâh perdesidir (https://islamansiklopedisi.org.tr/ussak).

Yapılan makamsal inceleme ve karşılaştırma doğrultusunda "Bayram Olsun" türküsünün dizi, karar sesi, güçlü, donanım ve seyir özellikleri bakımından, TSM Arel-Ezgi kuramına göre uşşak makamında olduğu tespit edilmiştir.

- **"Bayram Olsun" İsimli Türkünün Usûl Yapısı**

Türkünün usûl yapısının daha iyi anlaşılabilmesi için; türküde yer alan seslerin genel dağılımı, benzediği düşünülen usûlün TSM kuramında yer aldığı şekliyle ve türküde yer alan usûl ve usûl değişiklikleri eş zamanlı olarak verilmiştir.

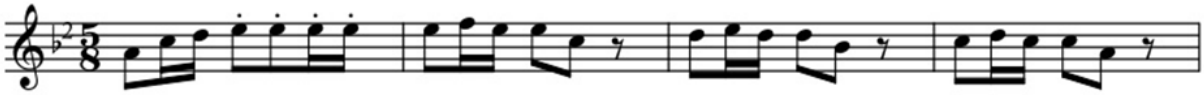

Şekil 7. Türküde Yer Alan Seslerin Genel Dağılımı

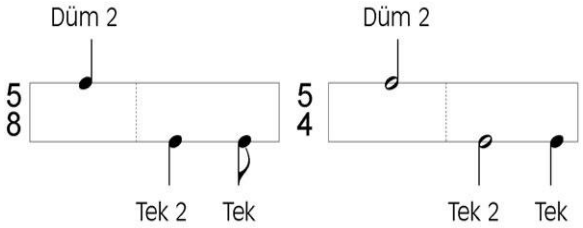

Şekil 8. Türk Aksağı Usûlu Darpları (Özkan,1987: 575)

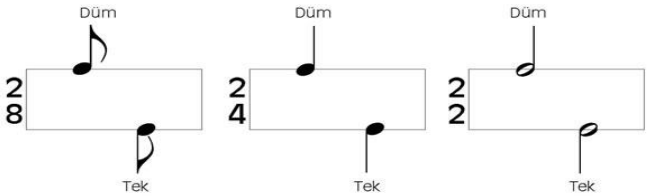

Şekil 9. Nim Sofyan Usûlu Darpları (https://islamansiklopedisi. org.tr/nim-sofyan)

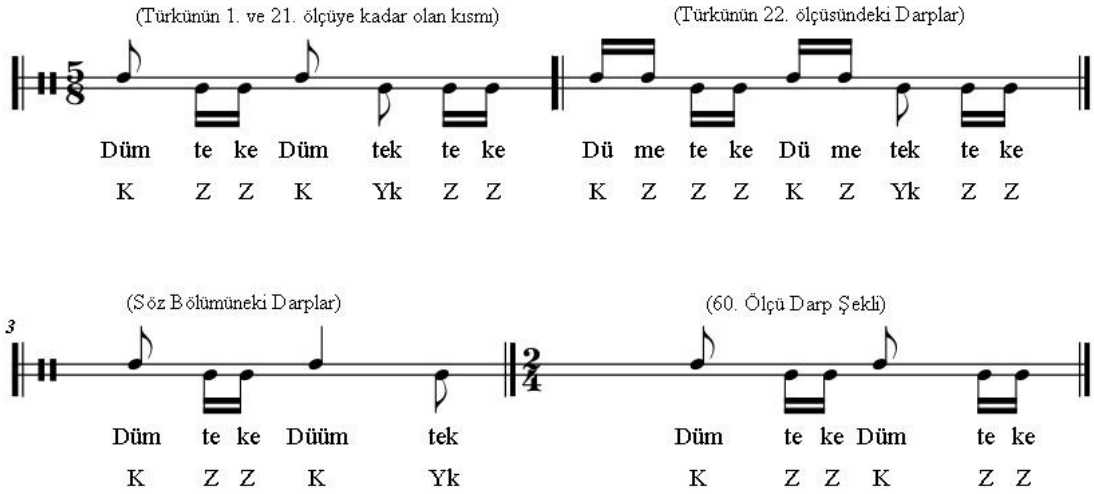

Şekil 10. "Bayram Olsun" İsimli Türküde Belirlenen Darplar

"Bayram Olsun" isimli türkümüzü usûl yönünden incelediğimizde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Türküde yer alan sözlerde, ezgiye eşlik ederken kullanılan darplar ve ezgi/söz dağılımı dikkate alındığında "Bayram olsun" isimli türkünün 2+3 düzüm şekli kullanılan 5/8 lik "Türk aksağı" usûlünde olduğu görülmektedir. Türkünün usûl yapısının 60. ölçüde bir ölçü değişikliğe uğrayarak 2/4'lük "nim sofyan" usûlünün kullanıldığı görülmektedir.

"Bayram Olsun" isimli türkünün darplarının "Türk Aksağı" usûlünün genel darplarına göre daha küçük birimlere dağılmış olduğu ve usûlün 7, 9 ve 5 darptan oluştuğu görülmektedir.

- **"Gel Sevelim" İsimli Türkünün Makam ve Usûl Yapısı (https://www.youtube.com/watch?v=RaCX99JnrKk)**

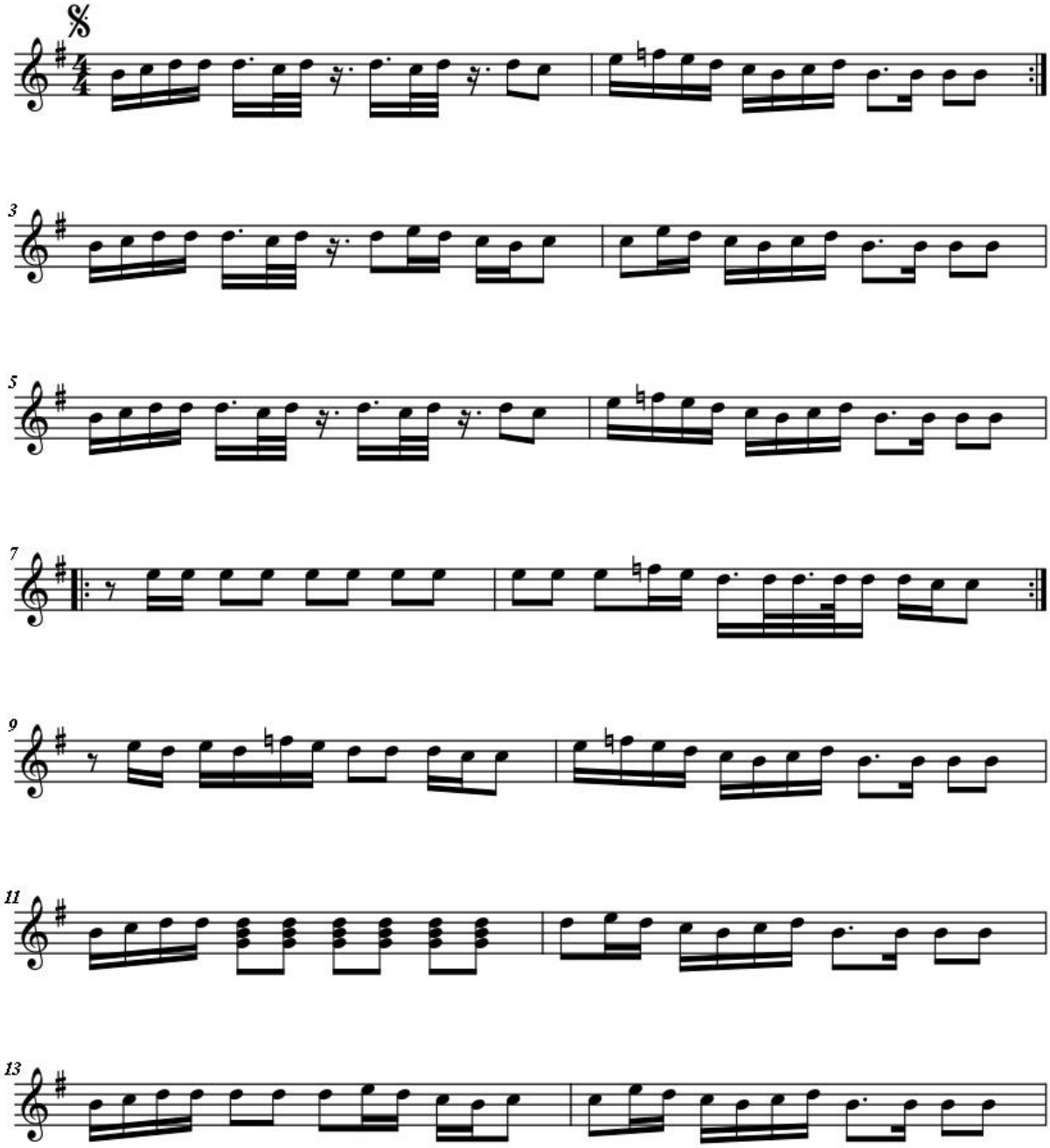

Şekil 11. "Gel Sevelim" İsimli Türkünün 1. Sayfa Notası

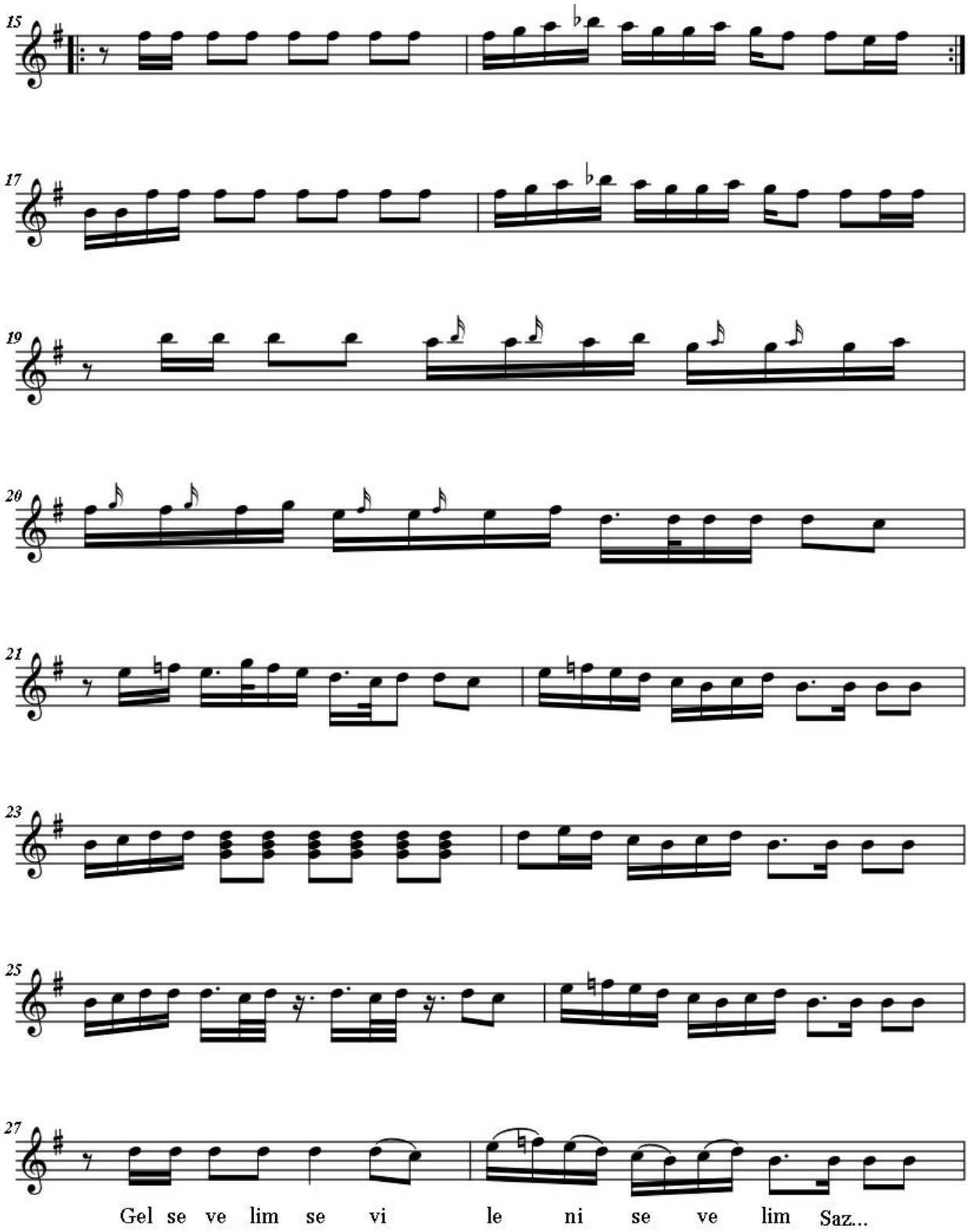

Şekil 12. "Gel Sevelim" İsimli Türkünün 2. Sayfa Notası

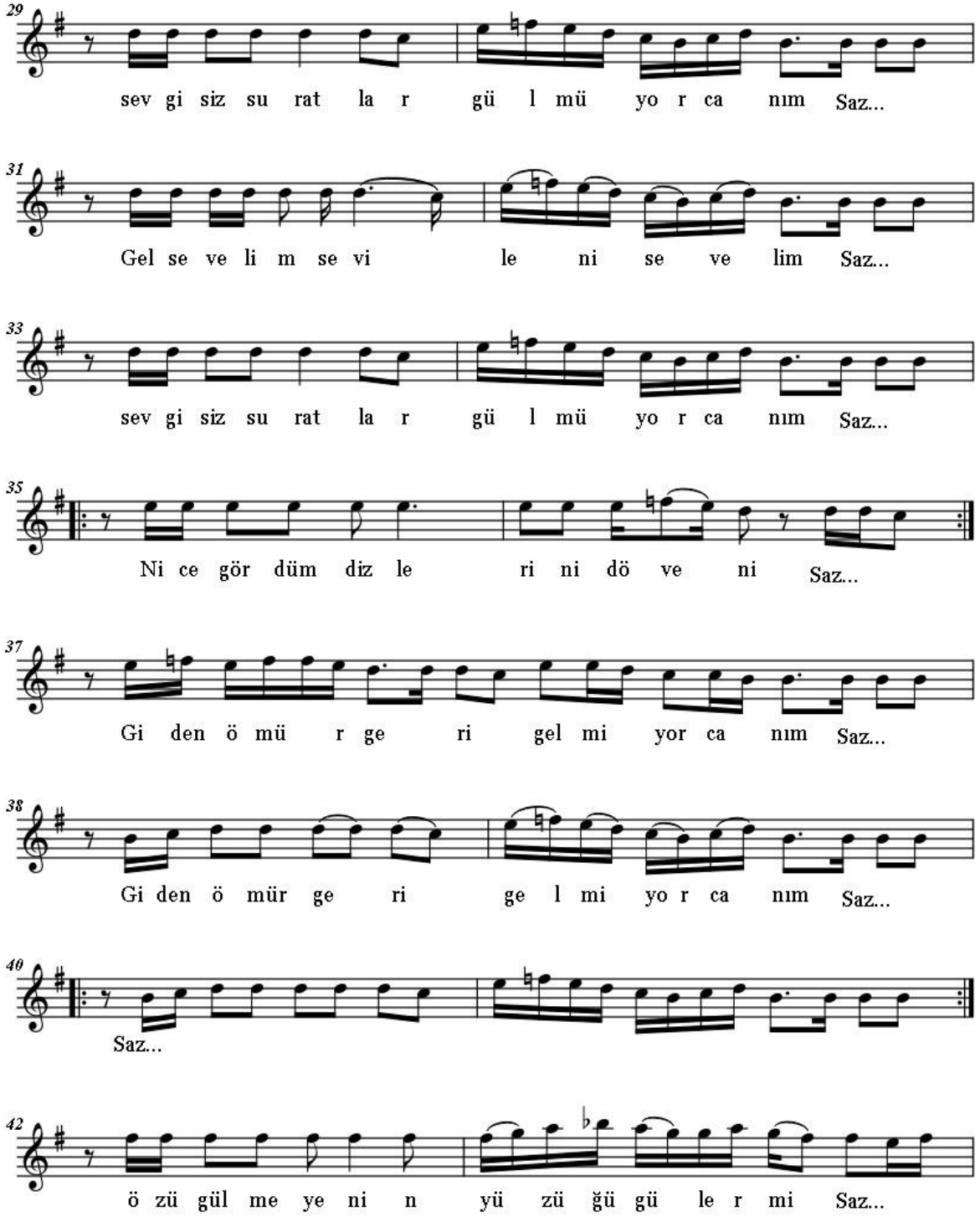

Şekil 13. "Gel Sevelim" İsimli Türkünün 3. Sayfa Notası

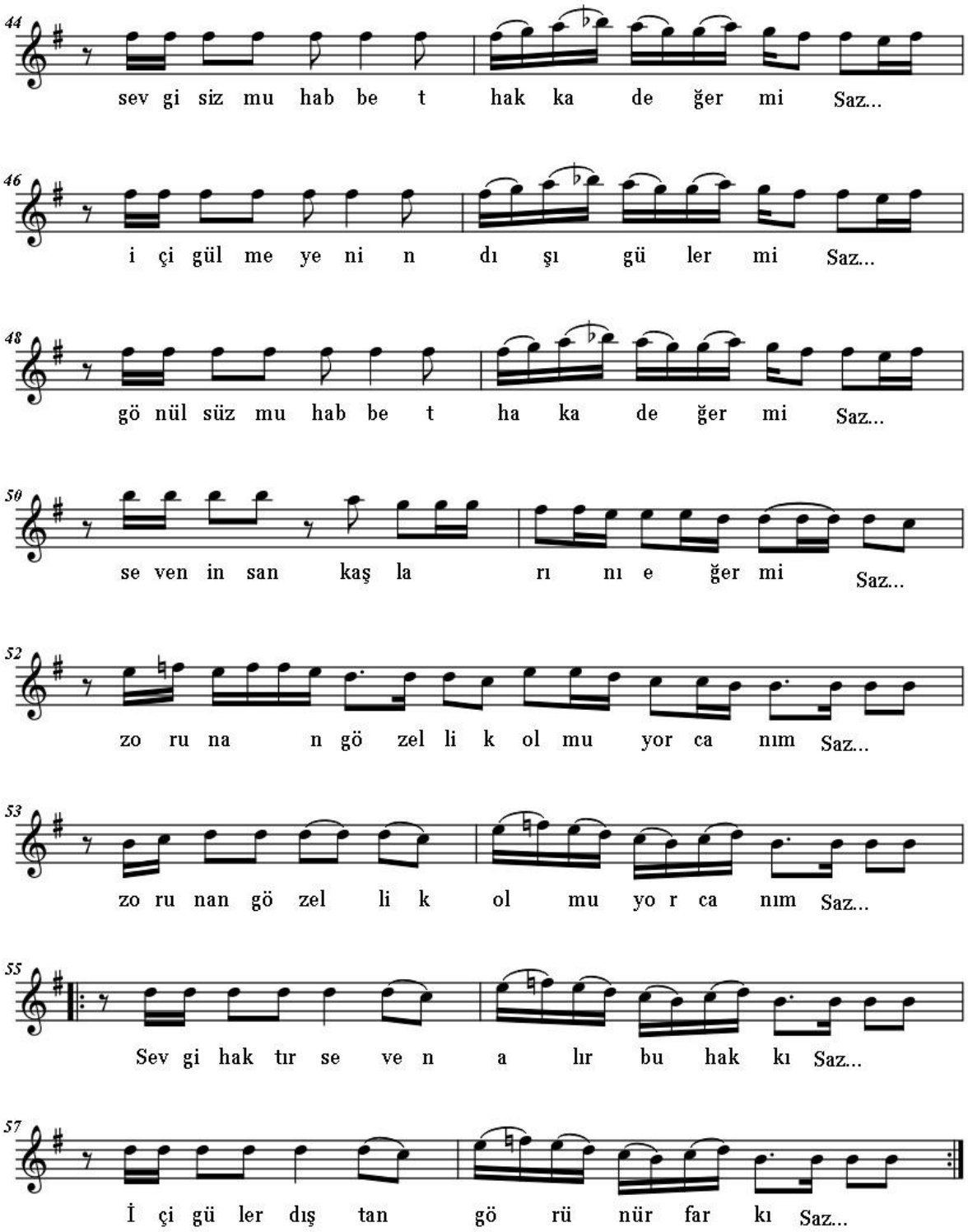

Şekil 14. "Gel Sevelim" İsimli Türkünün 4. Sayfa Notası

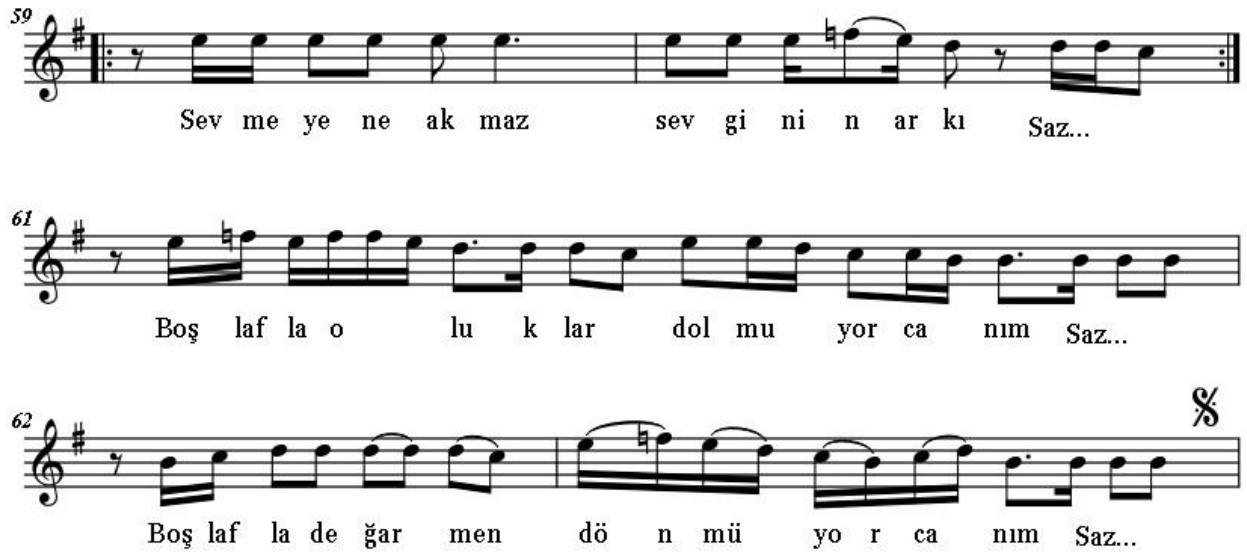

Bir zaman aşıkken sende sevmiştin
O anda dünyayı nasıl görmüştün
Sanki cennetin bağına girmiştin
Çokları bu hakkı bilmiyor canım

Aşkın ateşine yandım alıştım
Bu ateş içinde aşkla tanıştım
Doğrumu yanlışmı deyip danıştım
Sevgisiz hak kabul olmuyor canım

Sevenin gönlünde yanar ışıklar
Kaybolur karanlık tüm dolaşıklar
Garip'im sevenler bunca aşıklar
Boş hayale boşa yelmiyor canım

Şekil 15. "Gel Sevelim" İsimli Türkünün 5. Sayfa Notası

Bağlamanın bozuk düzeninde alt açık tel la sesi (frekans: 440) olarak kabul edildiğinde, Neşet Ertaş türküyü karar sesi re (frekans:576) olarak icra ettiği görülmektedir. Türkünün notası yazılırken; ilgili olduğu makamın özellikleri de dikkate alınarak, türkünün karar perdesi si olarak kabul edilmiş ve si (frekans: 486) perdesi üzerine aktarımı yapılmıştır.

- **"Gel Sevelim" Adlı Türkünün Makamsal Yapısı**

Şekil 16. "Gel Sevelim" İsimli Türküde Yer Alan Sesler

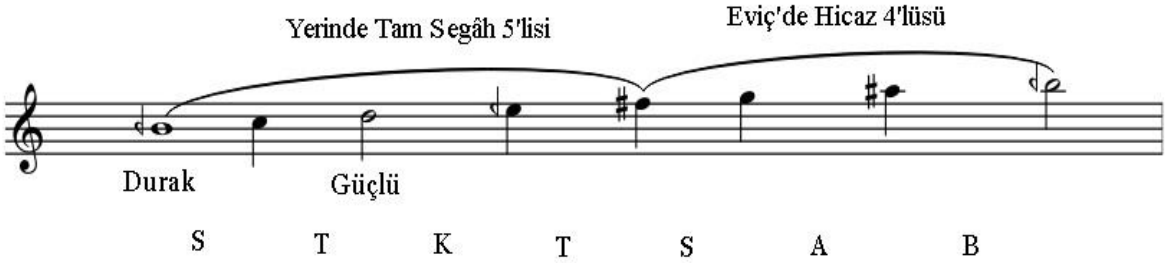

Şekil 17. Segâh Makamı Dizisi

Şekil 11, 12, 13, 14 ve15' de yer alan "Gel Sevelim" İsimli türkünün notası incelendiğinde türkünün makamsal yapısı ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır;

Tablo 2. "Gel Sevelim" Adlı Türkü ile Segâh Makamı Özelliklerinin Karşılaştırılması

Makamı Belirleyen Değişkenler	*TSM Segâh Makamı Özellikleri*	*"Gel Sevelim" İsimli Türkünün Makamsal Özellikleri*
Dizisi	Segâh	Segâh
Karar Sesi	Si𝄭 (Segâh)	Si (Buselik)
Güçlüsü	Re (Neva)	Re(Neva)
Yedeni	Yok	Yok
Donanımı	Fa#	Fa#
Ses Değiştirici İşaretler	-	Fa♮ - Si♮
Seyir Karakteri	Çıkıcı	Çıkıcı
Genişlemesi	Var	Yok
Ses Aralığı	8 Ses	8 Ses
Pes Sesi	Si𝄭 (Segâh)	Si (Buselik)
Tiz Sesi	Si𝄭 (Sümbüle)	Si (Tiz Buselik)

Segâh makamı: Seydî'nin şube ve makamlar, Kantemiroğlu ile Abdülbâki Nâsır Dede'nin sadece makamlar arasında zikrettiği, Türk mûsikisi makam sistemi içinde terkip tarihi bilinmeyen en eski makamlarından biri olup çıkıcı bir seyir karakterine sahiptir. Durağı makamın ismiyle aynı adı taşıyan koma bemollü si (segâh) perdesidir. Genel olarak segâh makamı dizisi "segâh perdesi üzerinde yer alan bir segâh beşlisine bakiye diyezli fa (eviç) üzerinde bir hicaz dörtlüsünün eklenmesi" şeklinde tarif edilir (https://islamansiklopedisi.org.tr/segah, E.T. 16.05.2022, 14:35).

Yapılan makamsal inceleme ve karşılaştırma doğrultusunda **"**Gel Sevelim" isimli türkünün dizisinin Segâh, karar sesinin Buselik, güçlüsünün Neva olduğu donanım ve seyir özellikleri bakımından, TSM Arel-Ezgi kuramına göre Segâh makamında olduğu tespit edilmiştir.

- **"Gel Sevelim" İsimli Türkünün Usûl Yapısı**

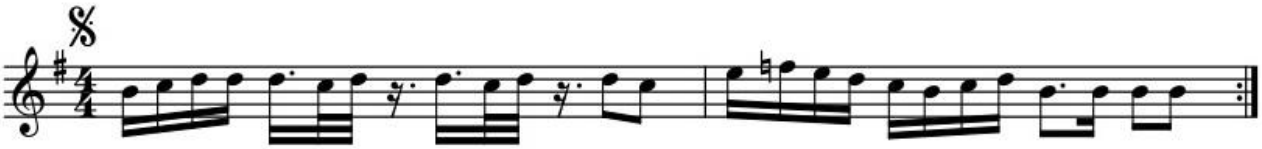

Şekil 18. Türküde Yer Alan Seslerin Genel Dağılımı

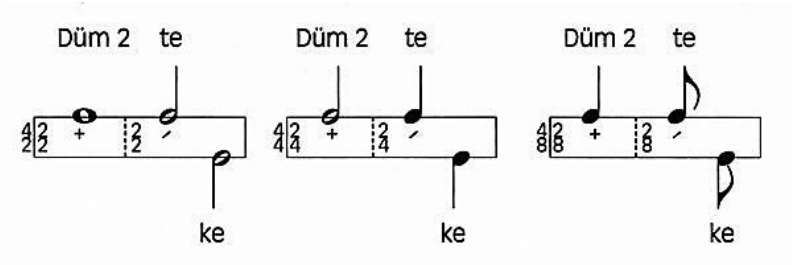

Şekil 19. Sofyan Usûlü (Grafiği (Özkan, 1987, 573)

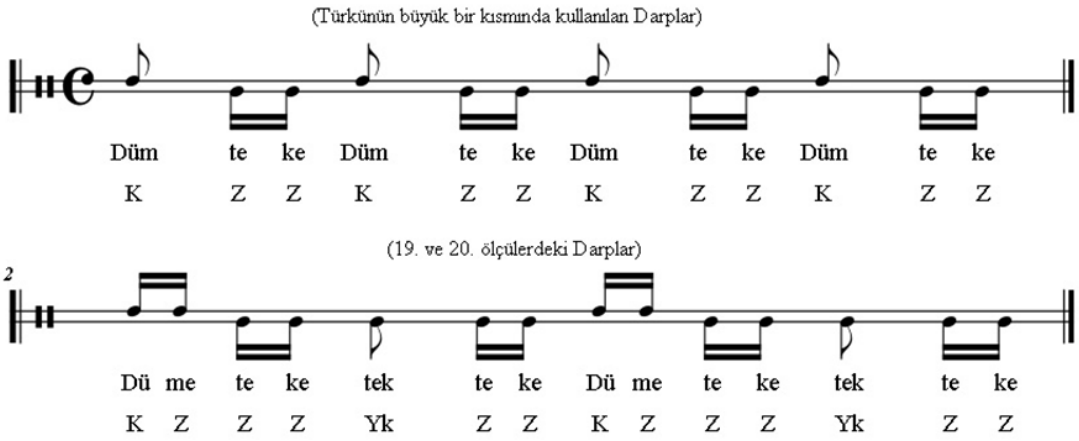

Şekil 20. "Gel Sevelim" İsimli Türküde Belirlenen Darplar

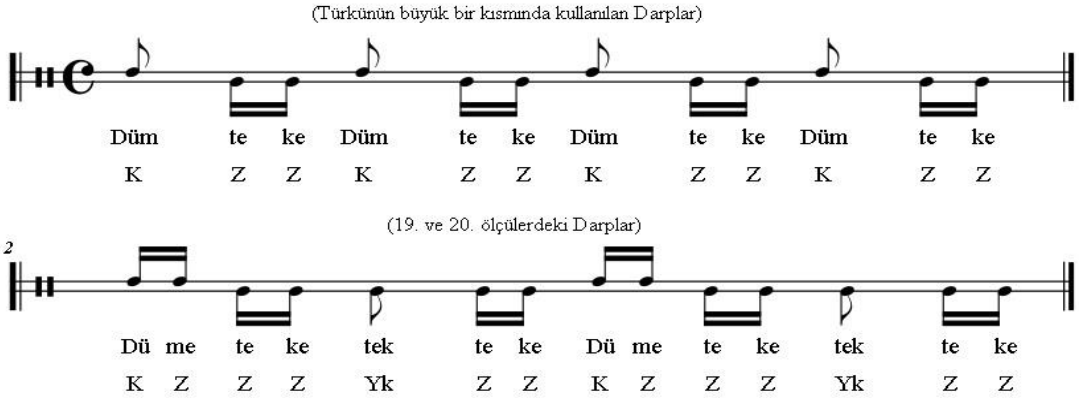

Şekil 21. "Gel Sevelim" İsimli Türküde Belirlenen Darplar

Gel Sevelim isimli türkümüzü usûl yönünden incelediğimizde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır. Türküde yer alan sözlerde, ezgiye eşlik ederken kullanılan darplar ve ezgi/söz dağılımı dikkate alındığında, usûl bakımından 4/4 lük "sofyan" usûlünün kullanıldığı görülmektedir.

Düzüm şekli olarak 2+2 kullanılmıştır. "Gel Sevelim" isimli türküde 4/4'lük "sofyan" usûlünün çalım şekli olarak 12 ve 14 darptan oluştuğu görülmektedir.

"Gel Sevelim" isimli türkünün darplarının "sofyan" usûlünün genel darplarına göre daha küçük birimlere dağılmış olduğu tespit edilmiştir.

- **"Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün Makam ve Usûl Yapısı**

(https://www.youtube.com/watch?v=HfKhlr9jpMc)

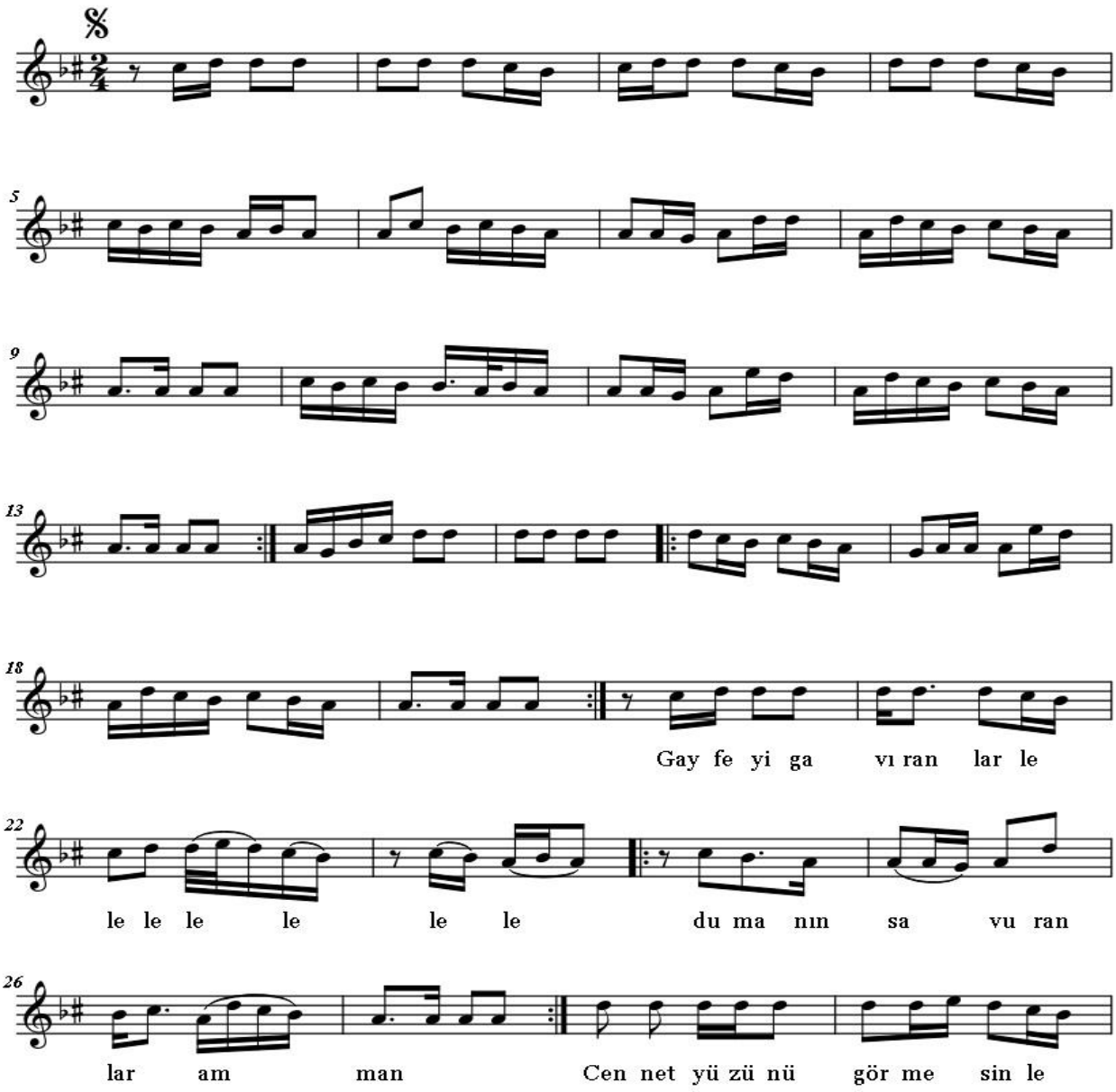

Şekil 22. "Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün 1. Sayfa Notası

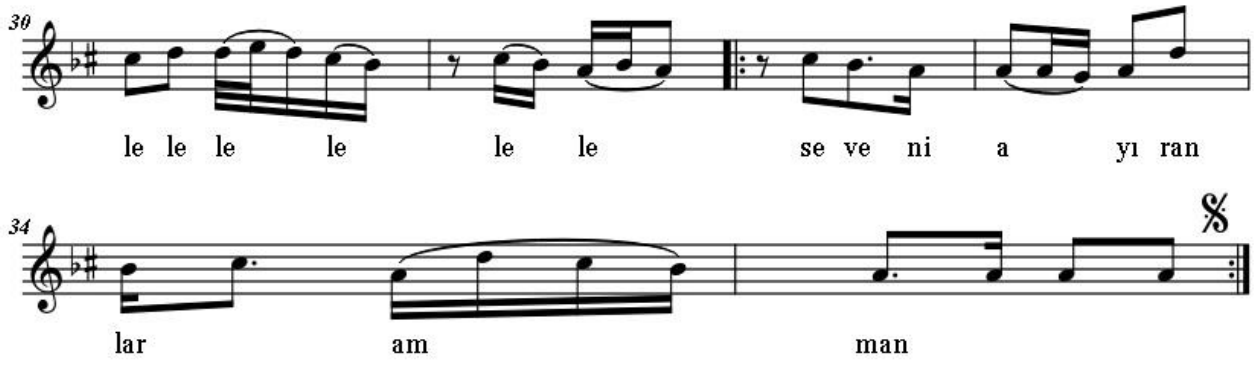

Şekil 23. "Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün 2. Sayfa Notası

Neşet Ertaş türküyü, bozuk düzeninde re (frekans: 576) karar sesinde icra etmektedir. Türkünün notası yazılırken; bozuk düzeninde alt açık tel la (frekans: 440) sesi olarak kabul edilmiş ve ilgili olduğu makamın özellikleri de dikkate alınarak karar sesi la olarak notaya aktarımı sağlanmıştır.

- **"Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün Makamsal Yapısı**

Şekil 24. "Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türküde Yer Alan Sesler

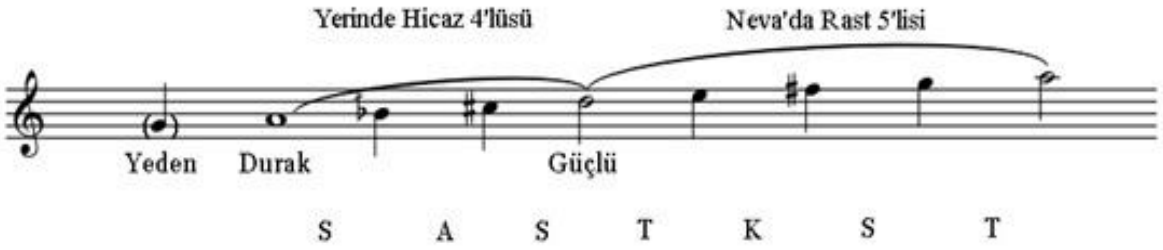

Şekil 25. Hicaz Makamı Dizisi

Şekil 22 ve 23'de yer alan "Kahveyi Kavuranlar" isimli türkünün notası incelendiğinde makamsal yapısı ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır;

Tablo 3. "Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkü ile Hicaz Makamı Özelliklerinin Karşılaştırılması

Makamı Belirleyen Değişkenler	*TSM Hicaz Makamı Özellikleri*	*"Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün Makamsal Özellikleri*
Dizisi	Hicaz	Hicaz
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Güçlüsü	Re (Nevâ)	Re (Nevâ)
Yedeni	Sol (Rast)	Sol (Rast)
Donanımı	Si♭ - Do# - Fa#	Si♭ - Do♯
Ses Değiştirici İşaretler	-	Yok
Seyir Karakteri	İnici - Çıkıcı	İnici - Çıkıcı
Genişlemesi	Var	Yok
Ses Aralığı	9 Ses	6 Ses
Pes Sesi	Sol (Rast)	Sol (Rast)
Tiz Sesi	La (Muhayyer)	Mi (Hüseyni)

Hicaz Makamı: Dizisi, yerinde hicaz dörtlüsüne nevâda rast beşlisinin eklenmesinden meydana gelmiştir. Nota yazımında donanımına si için bakiye bemolü (dik kürdî), fa ve do için bakiye diyezi (eviç ve nîm-hicaz) yazılır, gerekli değişiklikler ise eser içerisinde gösterilir. Yedeni rast, durağı dügâh perdesidir. Ancak bazı klasik formlarda istisna olarak nîm-zirgüle perdesinin yeden olarak kullanıldığı da görülmüştür. Makamın güçlüsü nevâ perdesi olup bu perdede rast çeşnisiyle yarım karar yapılır (https://islamansiklopedisi.org.tr/hicaz--musiki).

Yapılan makamsal inceleme ve karşılaştırma doğrultusunda "Kahveyi Kavuranlar" isimli türkünün dizi, karar sesi, güçlü, yeden, donanım ve seyir özellikleri bakımından TSM Arel-Ezgi kuramına göre Hicaz makamında olduğu tespit edilmiştir.

- **"Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türkünün Usûl Yapısı**

Şekil 26. Türküde Yer Alan Seslerin Genel Dağılımı

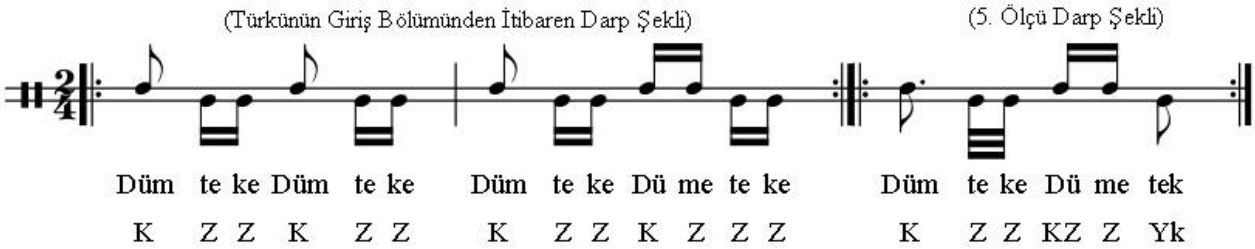

Şekil 27. "Kahveyi Kavuranlar" İsimli Türküde Belirlenen Darplar

Kahveyi Kavuranlar isimli türkümüzü usûl yönünden incelediğimizde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Türküde yer alan sözlerde, ezgiye eşlik ederken kullanılan darplar ve ezgi/söz dağılımı dikkate alındığında usûl bakımından 2/4 lük "nim sofyan" usûlünün kullanıldığı görülmektedir. "Kahveyi Kavuranlar" isimli Türküde 2/4'lük "Nim Sofyan" usûlünün çalım şekli olarak 13 darptan oluştuğu görülmektedir. Türküdeki darp şekli incelendiğinde velveleli diyebileceğimiz bir darp şekli kullanılmıştır.

Ayrıca türkünün 5. Ölçüsünde 2/4 lük "nim sofyan" usûlün de ise farklı bir darp yapısına rastlanmaktadır.

1.1.4. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün Makam ve Usûl Yapısı

(https://www.youtube.com/watch?v=45CwiaEsvCI)

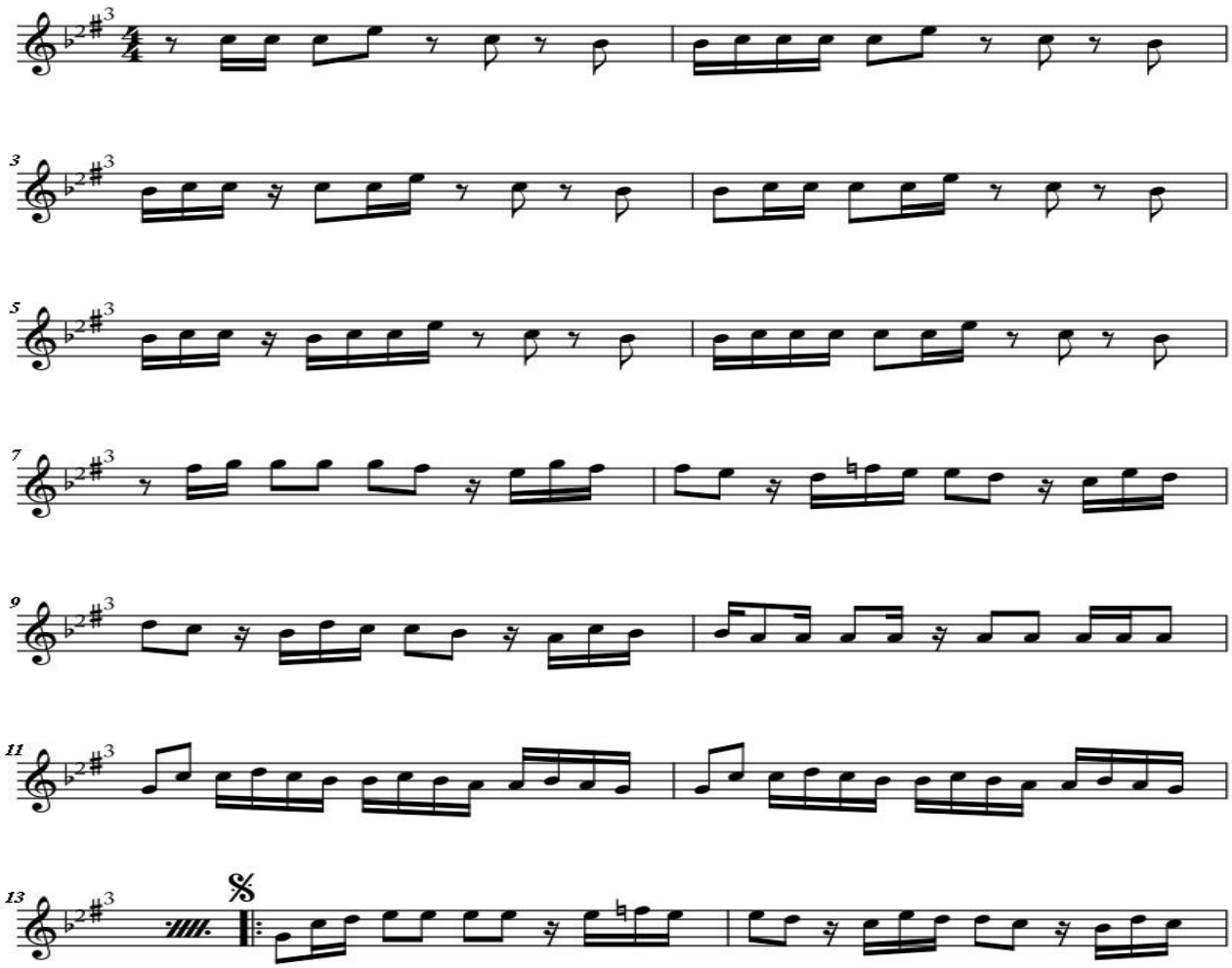

Şekil 28. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün 1. Sayfa Notası

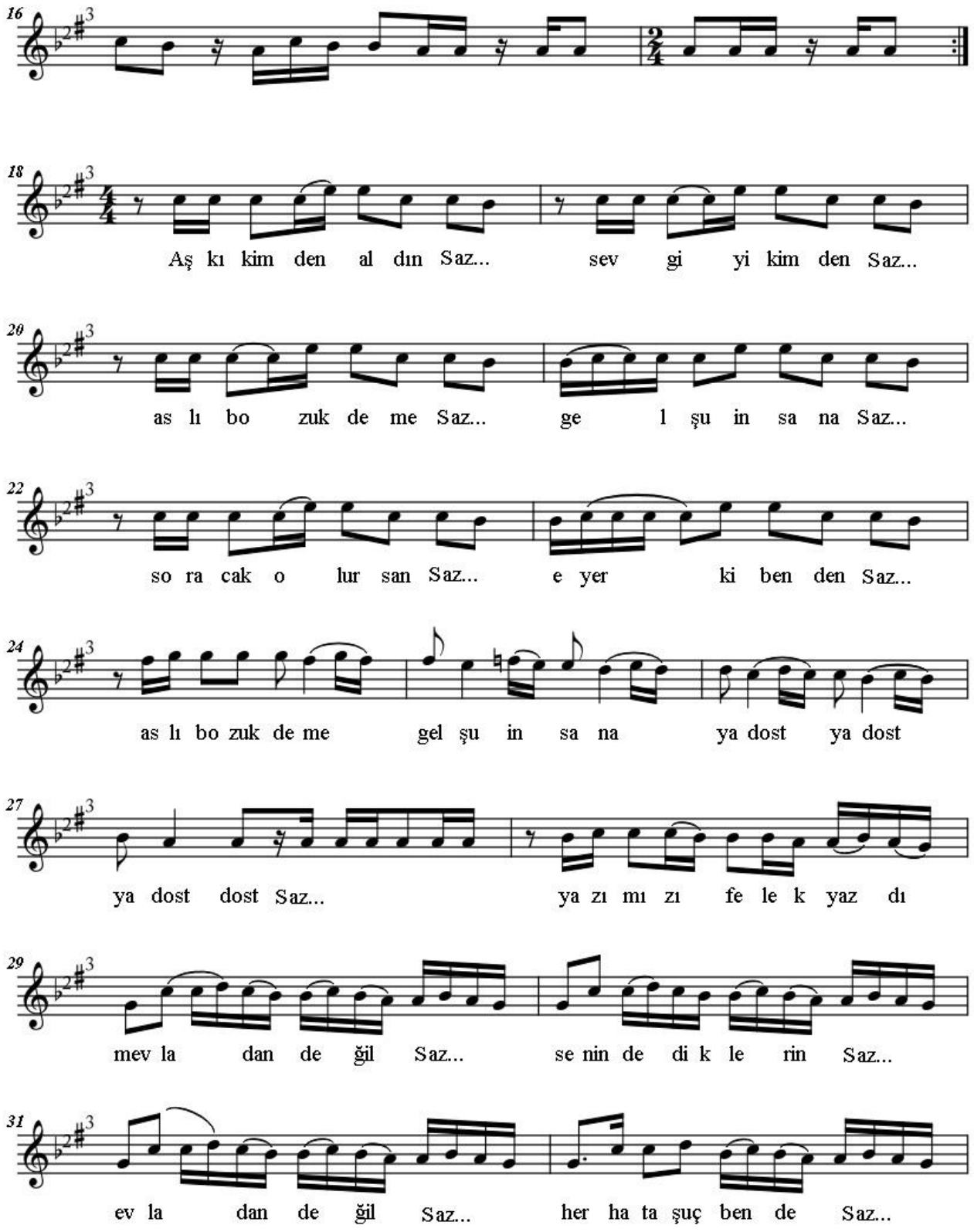

Şekil 29. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün 2. Sayfa Notası

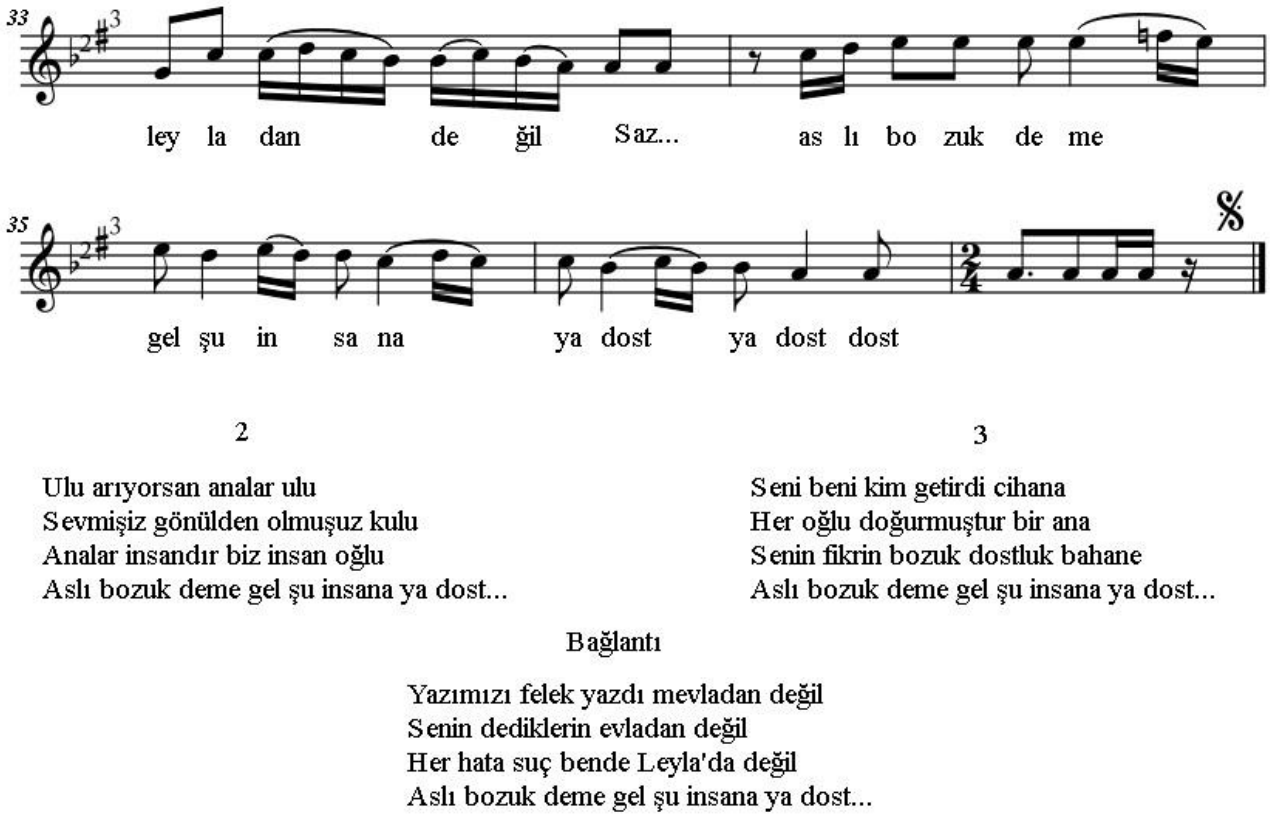

Şekil 30. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün 4. Sayfa Notası

Neşet Ertaş türküyü bozuk düzeninde re (frekans: 576) karar perdesinden icra etmektedir. Türkünün notası yazılırken; alt açık tel la sesi (frekans: 440) karar sesi olarak kabul edilmiş, ilgili olduğu makamın özellikleri de dikkate alınarak karar sesi la olarak notaya aktarımı sağlanmıştır.

- **"Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün Makamsal Yapısı**

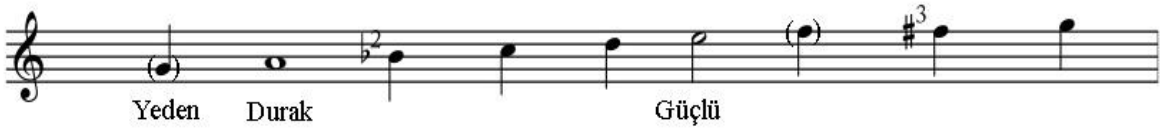

Şekil 31. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türküde Yer Alan Sesler

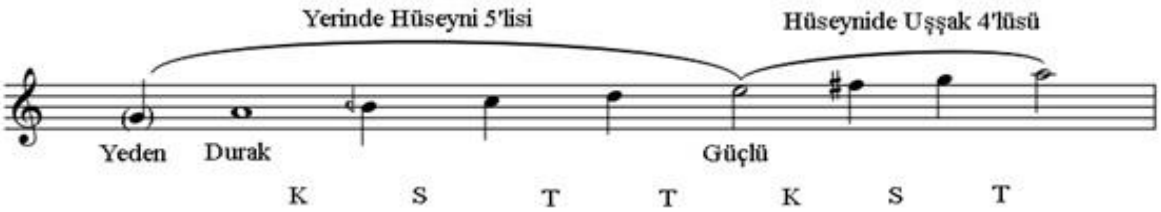

Şekil 32. Hüseynî Makamı Dizisi

Şekil 28, 29 ve 30'da yer alan "Aslı Bozuk Deme" isimli türkünün notası incelendiğinde makamsal yapısı ile ilgili şu bulgulara ulaşılmıştır;

Tablo 4. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkü ile Hüseynî Makamı Özelliklerinin Karşılaştırılması

Makamı Belirleyen Değişkenler	*TSM Hüseynî Makamı Özellikleri*	*"Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün Makamsal Özellikleri*
Dizisi	Hüseynî	Hüseynî
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Güçlüsü	Mi (Hüseynî)	Mi (Hüseynî)
Yedeni	Sol (Rast)	Sol (Rast)
Donanımı	Si♩ - Fa#	Si ♭ 2 – Fa#[3]
Ses Değiştirici İşaretler	-	Fa♮
Seyir Karakteri	İnici - Çıkıcı	İnici - Çıkıcı
Genişlemesi	Yok	Yok
Ses Aralığı	9 Ses	8 Ses
Pes Sesi	Sol (Rast)	Sol (Rast)
Tiz Sesi	La (Muhayyer)	Sol (Gerdaniye)

Hüseynî Makamı: Dizisi, yerinde hüseynî beşlisine hüseynî perdesinde uşşak dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. Nota yazımında donanımına si için koma bemolü (segâh), fa için bakiye diyezi (eviç) yazılır, gerekli diğer değişiklikler eser içerisinde gösterilir. Makamın yedeni rast, durağı dügâh, güçlüsü hüseynî perdesidir (https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyni).

Yapılan makamsal inceleme doğrultusunda Neşet Ertaş'a ait olan türkünün dizi, karar sesi, güçlü, yeden ve seyir özellikleri bakımından TSM Arel-Ezgi kuramına göre Hüseyni makamında olduğu tespit edilmiştir.

- **"Aslı Bozuk Deme" İsimli Türkünün Usûl Yapısı**

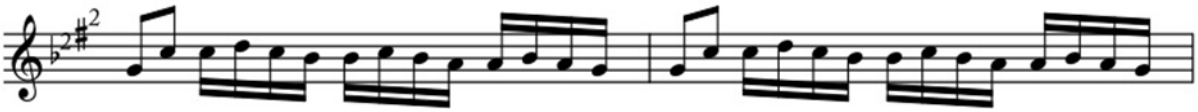

Şekil 33. Türküde Yer Alan Seslerin Genel Dağılımı

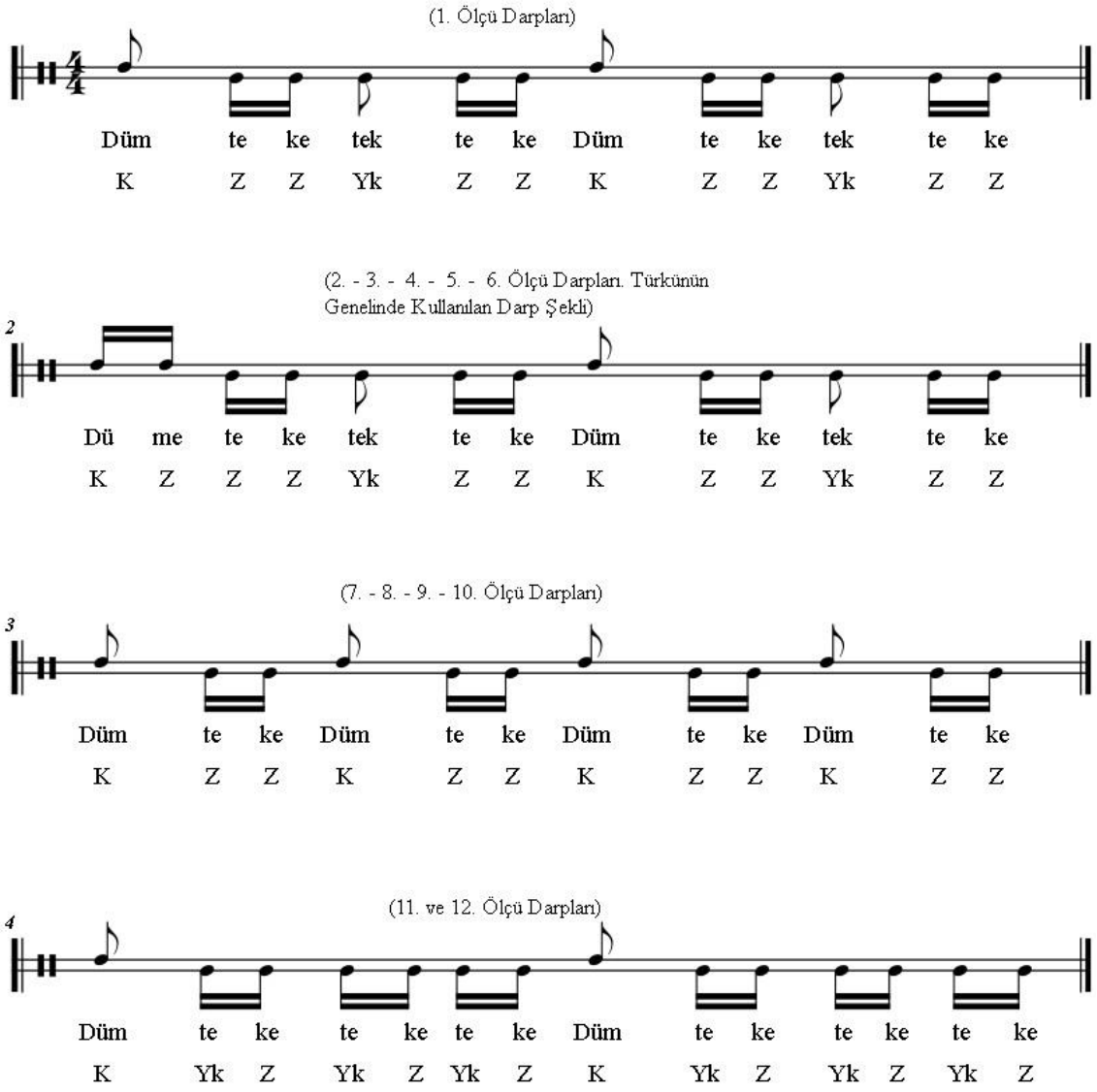

Şekil 34. "Aslı Bozuk Deme" İsimli Türküde Belirlenen Darplar

Aslı Bozuk Deme isimli türkümüzü usûl yönünden incelediğimizde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Türküde yer alan sözlerde, ezgiye eşlik ederken kullanılan darplar ve ezgi/söz dağılımı dikkate alındığında, usûl bakımından 4/4 lük "sofyan" usûlünün kullanıldığı görülmektedir. Düzüm şekli olarak 2+2 kullanılmıştır. "Aslı Bozuk Deme" isimli Türküde 4/4'lük "sofyan" usûlün çalım şekli olarak 12, 13 ve 14 darptan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca 17. ve 37. ölçülerde ise "nim sofyan" usûlü kullanıldığı tespit edilmiştir.

SONUÇLAR

THM'nin melodik, ritmik, form, çalgı ve söz gibi özellikleri bakımından genel bir yapıya sahip olmasının yanı sıra, farklı yörelerde değişkenlikler gösterdiği bilinen bir gerçektir. Bu aşamada, gerek kulaktan - kulağa aktarım ve gerekse usta - çırak yoluyla üretim süreçlerinde, ozan ve âşıklık geleneğinden gelen mahallî sanatçıların rolü çok büyüktür. Kırşehir yöresi halk müziği kültürünün en önemli aktarıcı ve üreticilerinden biri olan Neşet Ertaş'ın bugüne kadar notaya alınmamış türkülerinin kayıt altına alınarak, ezgisel ve ritmik yapısının makam ve usûl kavramlarıyla isimlendirme çalışılması önemli bir aşamadır.

Bu çalışmada, Neşet Ertaş'a ait fakat hiçbir yazılı kaynakta bulunmayan ve TRT THM repertuvarında kayıtlı olmayan dört türkü yer alınmıştır. Türküler makam ve usûl yönünden incelenerek, bu bağlamda hangi makam ve usûl yapısı ile ilgili değerlendirilebileceği hakkında tespitler yapılmış, elde edilen bulgular ışığında aşağıda yer alan sonuçlara ulaşılmıştır.

- Çalışmada incelenen dört türkünün makamsal yapısı ile ilgili sonuçlar:

"Bayram Olsun" adlı türkünün, ulaşılan bulgular doğrultusunda TSM Arel-Ezgi kuramına göre "uşşak" makamında, "Gel Sevelim" adlı türkünün; "segâh" makamında, "Kahveyi kavuranlar" adlı türkünün "hicaz" makamında ve "Aslı bozuk deme" adlı türkünün ise "hüseynî" makamında olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Çalışmada incelenen dört türkünün usûl yapısı ile ilgili sonuçlar:

"Bayram Olsun" isimli türküde "5/8'lik türk aksağı" usûlünün kullanıldığı, uygulanan darplarının ise türkü içerisinde 22. ölçüde, 60. ölçüde ve söz bölümünde ise değiştiğini görmekteyiz. Türkü Her ne kadar türk aksağı usûlünde olsa da 1. ve 21. ölçüye kadar alışagelmişin dışında velveleli diyebileceğimiz farklı bir darp yapısına sahiptir. 22. ölçüde ise 21. ölçüye kadar görülen darp yapısı başka bir velveleli hale dönüşmektedir. Söz bölümünde ise darplar saz bölümüne oranla daha sade bir yapıya bürünmektedir. "Bayram olsun" adlı türkünün elde edilen veriler ışığında "5/8'lik türk aksağı" usûlünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Gel Sevelim" isimli türküde "4/4 sofyan" usûlü kullanıldığı; türkünün büyük bir bölümünde kullanılan darpların "sofyan" usûlünün genel daplarına göre daha küçük birimlere dağılmış olduğu, 19. ve 20. ölçülerde ise darpların velvelesinin değiştiği tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığın ise "gel sevelim" adlı türkünün "4/4'lük sofyan" usûlünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Kahveyi Kavuranlar" isimli türküde "2/4 nim sofyan" usûlü kullanıldığı; uygulanan darplar incelendiğinde "nim sofyan" usûlünün genel darplarına göre daha küçük birimlere dağılmış olduğu ve sadece 5. ölçüde diğer ölçülere göre farklı bir darp yapısı kullanıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında "kahveyi kavuranlar" adlı türkünün "2/4'lük nim sofyan" usûlünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

"Aslı Bozuk Deme" isimli türküde "4/4'lük sofyan" usûlü kullanıldığı; 1. ölçüde farklı bir velveleli darp yapısına sahip olduğu, 2., 3., 4., 5. ve 6. ölçülerde ise darp yapısının değişikliğe uğradığı, 7., 8., 9. ve 10. ölçülerde ise darp yapısının diğer ölçülere göre farklı bir değişkenlik gösterdiği, 11. ve 12. ölçülerde darp yapısının velvelesinin diğer ölçülere göre değişkenlik gösterdiği tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında "aslı bozuk deme" adlı türkünün "4/4'lük sofyan" usûlünde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kültür coğrafyamızda ve ülkemizde, halk müziği geleneğini aktaran – üreten, ozan, âşık ve mahalli sanatçı adıyla bilinen çok sayıda kıymetli gönül erleri mevcuttur. Bu kişilerin yaptıkları üretimleri derlemek, kayıt altına almak, üzerinde bilimsel ve sanatsal değerlendirmeler yapmak bu alanda görev üstlenen eğitimci ve araştırmacıların başlıca görevleri arasındadır. Bu nedenle THM kültürümüzün gelecek nesillere aktırılması, THM ve TSM'nin bir bütün olarak Türk Müziği adı altında değerlendirilebilmesi ve bilimsel - eğitsel bir materyal olarak kullanılabilmesi için bu türden çalışmaların sayısının artırılması önerilir.

Kaynakça

Ak, A. Ş. (2014). *Türk musikisi tarihi.* (3. Baskı), Ankara: Akçağ yayınları. ISBN: 9789753384278

Altınok, B. Y. (2003). *Öykileriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağıtları*. Ankara, Oba Yayıncılık.

Altınok, B. Y. (2013). *Abdallar ve Neşet Ertaş.* Türk Yurdu Dergisi, Sayı:306, Ankara.

Aslıyüce, E. (2009). *Türk dilinin başşehri Kırşehir.* İstanbul: Yesevi yayıncılık.

Bekki, S., Demirbaş, D. (2017). *Son abdal Neşet Ertaş*. Ankara: Kesit yayınları. ISBN: 978-605-9408-42-4

Değirmenci, E. (2017). *20. yüzyılın şairleri amca ile yeğen.* Ankara: Öztepe matbaası.

Hoşsu, M. (1997). *Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı.* İzmir: Kombassan A.Ş. İstanbul.

Obruk, C. (1983). *Kırşehirli Âşık Said.* Ankara: Ulus matbaası.

Önal, H. (2018) *Güzel Sanatlar Alanında Akademik Çalışmalar*. 4.Bölüm. S.41-72. Gece Kitaplığı. Ankara.

Özavcı, K. (2014). *Sanat Ve İcra Tekniği Açısından Neşet Ertaş ile Muharrem Ertaş Arasındaki Farklılıklar.*

Özkan, H.İ. (1984). *Türk Mûsikisi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri.* İstanbul. Ötüken Neşriyat Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Özkan, İ. H. (1987). *Türk Musikisi Nazariyatı ve Usûlleri.* 2. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Parlak, E. (2013). *Garip bülbül Neşet Ertaş hayatı sanatı eserleri.* İstanbul: Demos yayınları.

Tarım, H. (1948). *Tarihte Kırşehri - Gülşehri ve Babailer - Ahiler - Bektaşiler.*İstanbul: Yeniçağ matbaası.

Tokel, B. B. (2012). *Neşet Ertaş kitabı bozkırın tezenesi.* İstanbul: Kapı yayınları.

Tura, Y. (1997), *Türk Halk Müziğinde Karşılaşılan Ezgi Çizgilerinin İncelenmesi ve Sınıflandırılması.* V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Turhan, S., Kara, M., Nail, T., & Abdullah, G. (2007). *Kırşehir halk müziği.* Ankara: Kırşehir valiliği.

Uludağ, Süleyman (1988), Abdal. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C/1, İstanbul.

Yener, S. (2000). *Türk Halk Müziğinde Diziler ve İsimlendirilmesi*. Müzikte 2000 Sempozyumu Bildirileri, s. 73, Ankara.

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yöre, S. (2012). *Kırşehir yöresi halk müziğinin kodları ve temsiliyeti*. Uluslararası insan bilimleri dergisi 9(1), 563-584.

Ali Çekiç(Çekiç Ali) *https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=665* , Erişim Tarihi: 06.12.2021, 01:49.

Aslı Bozuk Deme türküsünün ses kaydı *https://www.youtube.com/watch?v=45CwiaEsvCI,* Erişim Tarihi: 31.05.2022: 22:43

Bayram Olsun türküsünün ses kaydı *https://www.youtube.com/watch?v=mNh4Xk4V8yc,* Erişim Tarihi: 31.05.2022, 22:40

Gel Sevelim türküsünün ses kaydı *https://www.youtube.com/watch?v=RaCX99JnrKk,* Erişim Tarihi: 31.05.2022: 22:34

Hicaz makamı *https://islamansiklopedisi.org.tr/hicaz--musiki*, Erişim Tarihi: 31.05.2022: 22:42.

Hüseyni makamı *https://islamansiklopedisi.org.tr/huseyni*, Erişim Tarihi: 31.05.2022: 22:45

Kahveyi Kavuranlar türküsünün ses kaydı *https://www.youtube.com/watch?v=HfKhlr9jpMc* Erişim Tarihi: 31.05.2022: 2255)

Muharrem Ertaş https://www.evrensel.net/haber/392301/muharrem-ertas-kimdir-muharrem ertasin-eserleri, Erişim Tarihi: 06.12.2021: 01:40

Neşet Ertaş *http://www.uyanangenclik.com/index.php?topic=26942.0;wap2*, E.T. 20.05.2022. 23:05

Neşet Ertaş

https://web.archive.org/web/20210329202131/https://islamansiklopedisi.org.tr/ertas-neset Erişim Tarihi: 31.05.2022: 22:46.
Nim Sofyan Usûl Darpları *https://islamansiklopedisi.org.tr/nim-sofyan,* Erişim Tarihi: 08.12.2021, 19:30.
Segâh Makamı Tanımı *https://islamansiklopedisi.org.tr/nim-sofyan,* Erişim Tarihi: 16.05.2022, 14:35

Uşak makamı Tanımı *https://islamansiklopedisi.org.tr/ussak,* Erişim Tarihi: 31.05.2022, 22:30

AN EXAMINATION OF NEŞET ERTAŞ TURKUS IN TERMS OF MASTER AND PROCEDURE

Ozan GENÇ, Doç. Hamit ÖNAL

Kırşehir, located in the Central Anatolian Region, is in a central location and among the cities of culture where unmetered folk songs like bozlak are produced. The valuable poets who grew up in this cultural environment are of great importance in the recognition of Kırşehir as a city of culture and music. Neşet Ertaş, known as the last Abdal, is one of the irreplaceable folk poets of Kırşehir. This study includes the analysis of four randomly selected folk songs by Neşet Ertaş, which are not included in the Turkish Radio and Television Corporation (TRT) Turkish Folk Music (THM) Note Archive, in terms of mode and style. In the research, it has been tried to reveal the determining features of these folk songs Arel-Ezgi by Neşet Ertaş in terms of maqam and tempo according to the Turkish Art Music Arel-Ezgi (TSM) theory. In addition, some information is given about the history of Kırşehir, Turkish folk music of the Kırşehir region and its important representatives. In the study, it has been evaluated and interpreted with which mode and tempo structure Neşet Ertaş folk songs are sung and the results of the findings obtained in this direction have been included. Besides, scanning model has been used and archive research has been conducted in the study.

Keywords; Kirşehir, Neşet Ertaş, Turkish Folk Music, Maqam, Usûl